

Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης

Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών
« Ολοκληρωμένη ανάπτυξη και Διαχείριση του αγροτικού χώρου»

Μεταπτυχιακή εργασία
«Ενεργός αγρότης: Εξειδίκευση της έννοιας και εμπειρική
διερεύνηση»

Επιβλέπων καθηγητής
Καρανικόλας Παύλος, Επίκουρος καθηγητής ΓΠΑ

Σαραντοπούλου Καλλιρρόη

Αθήνα, 2012

Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης

Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών

« Ολοκληρωμένη ανάπτυξη και Διαχείριση του αγροτικού χώρου»

Μεταπτυχιακή εργασία

**«Ενεργός αγρότης: Εξειδίκευση της έννοιας και εμπειρική
διερεύνηση»**

Επιβλέπων καθηγητής:

Καρανικόλας Παύλος, Επίκουρος καθηγητής ΓΠΑ

Εξεταστική επιτροπή:

Ζωγραφάκης Σταύρος

Καρανικόλας Παύλος

Κασίμης Χαράλαμπος

Σαραντοπούλου Καλλιρρόη

Αθήνα, 2012

Μεταπτυχιακή εργασία

«Ενεργός αγρότης: Εξειδίκευση της έννοιας και εμπειρική διερεύνηση»

Επιβλέπων καθηγητής:

Καρανικόλας Παύλος, Επίκουρος καθηγητής ΓΠΑ

Εξεταστική επιτροπή:

Ζωγραφάκης Σταύρος

Καρανικόλας Παύλος

Κασίμης Χαράλαμπος

Αθήνα, 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
Η ΚΑΠ με απλά λόγια και βιβλιογραφική επισκόπηση.....	3
1.1 Ιστορική αναδρομή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.....	3
1.2 Γιατί χρειαζόμαστε μία μεταρρύθμιση	8
1.3 Ο προσανατολισμός της μεταρρύθμισης	9
1.4 Η απασχόληση στη γεωργία	10
1.5 Βιβλιογραφική επισκόπηση	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
Η Μεθοδολογία και τα δεδομένα της έρευνας	28
2.1 Μεθοδολογία.....	28
2.2 Έρευνα εργατικού δυναμικού.....	29
2.3 Βάση δεδομένων από το εργαστήριο πολιτικής οικονομίας του ΓΠΑ	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
Τα αποτελέσματα της έρευνας.....	31
3.1 Αποτελέσματα της Έρευνας εργατικού δυναμικού.....	31
3.2 Παρουσίαση της βάσης δεδομένων του εργαστηρίου πολιτικής οικονομίας του τμήματος ΑΟΑ του ΓΠΑ	41
3.2.1 Σύνδεση των τεχνικοοικονομικών χαρακτηριστικών και οικονομικών αποτελεσμάτων των εκμεταλλεύσεων της βάσης με την έννοια του «ενεργού αγρότη.....	43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Συμπεράσματα 47

Βιβλιογραφία 49

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία έχει στόχο την προσπάθεια προσδιορισμού του όρου του «ενεργού αγρότη» μέσα από μία σειρά κριτηρίων, τα οποία έχουν θεσπιστεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ένα σημαντικό εργαλείο αποτελεί η Κοινή Αγροτική Πολιτική η οποία θέτει προϋποθέσεις, ώστε οι επιδοτήσεις να προορίζονται σε ενεργούς αγρότες και όχι σε όλους όσους ασχολούνται με τη γεωργία.

Με τη βοήθεια της έρευνας εργατικού δυναμικού (ΕΕΔ) και της βάσης δεδομένων του εργαστηρίου Πολιτικής Οικονομίας του ΓΠΑ έγινε προσπάθεια υπολογισμού του αριθμού των «ενεργών αγροτών» σύμφωνα με τα κριτήρια που έχουν θεσπιστεί. Αναφέρεται η λέξη «προσπάθεια» γιατί πρόκειται για ένα θέμα ανοιχτό, το οποίο αλλάζει καθημερινά χωρίς να έχει αποφασιστεί κάτι κοινό για όλες τις χώρες.

Αρχικά αναφέρονται λίγα λόγια για την ΚΑΠ, στη συνέχεια η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε και τα αποτελέσματα της έρευνάς μας και τέλος τα συμπεράσματα που διεξάχθηκαν.

ABSTRACT

This thesis aims to attempt to define the term of “active farmer” through a series of criteria which have been adopted by the European Union. An important tool is the Common Agricultural Policy (CAP) which sets conditions, so that subsidies go to active farmers and not to everyone involved in agriculture.

Using the Labour force sample service and the database of laboratory of Political Economy of AUA we are trying to calculate the number of active farmers according to the criteria established. We mention the word “effort” because we have to do with an open question, which changes every day without having decided something common for all countries.

Initially, there is a presentation of the theoretical framework and a few words about CAP, then the methodology used and the results of our research findings and finally the conclusions which carried out.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ θερμά τον επίκουρο καθηγητή κ. Παύλο Καρανικόλα ο οποίος ως επιβλέπων καθηγητής, μου παρείχε με προθυμία την επιστημονική του γνώση και εμπειρία καθ' όλη τη διάρκεια συγγραφής της μεταπτυχιακής μου διατριβής. Ο κ. Καρανικόλας μου παρείχε χρήσιμες συμβουλές, ηθική και τεχνική υποστήριξη σε όλα τα στάδια της σύνταξης της διατριβής μου. Χωρίς το ενδιαφέρον και την καθοδήγησή του θα ήταν αδύνατη η ολοκλήρωση της έρευνάς μου. Θα ήθελα επίσης να τον ευχαριστήσω για όλες τις ευκαιρίες που μου παρείχε να διευρύνω το επιστημονικό μου πεδίο και να αποκτήσω ερευνητικές εμπειρίες.

Εξαιρετικά χρήσιμη ήταν και η συμβολή του επίκουρου καθηγητή κ. Σταύρου Ζωγραφάκη τόσο για τη συνολική του προσφορά κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών αλλά κυρίως για τις κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη χρήση του SPSS και την επεξεργασία των αποτελεσμάτων.

Θα ήθελα επίσης να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον καθηγητή κ. Χαράλαμπο Κασίμη, οι οποίος μαζί με τον επιβλέποντα και τον κ. Ζωγραφάκη αποτέλεσε την Τριμελή Εξεταστική Επιτροπή της μεταπτυχιακής μου διατριβής. Οι οδηγίες του σχετικά με την ορθή συγγραφή των διπλωματικών εργασιών ήταν χρήσιμες για την ολοκλήρωση της εργασίας μου.

Κλείνοντας, θα ήθελα να εκφράσω τις εγκάρδιες ευχαριστίες μου στην οικογένειά μου για την αμέριστη υποστήριξή και υπομονή της σε όλη τη διάρκεια εκπόνησης της μεταπτυχιακής αυτής διατριβής.

Σαραντοπούλου Καλλιρρόη

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η υποβάθμιση και η εξάντληση των φυσικών πόρων από τις ανθρωπογενείς δραστηριότητες αποτελούν σήμερα ένα φαινόμενο που πλήττει πολλές περιοχές της χώρας μας με άμεσες επιπτώσεις στην ανάπτυξη, την υγεία των ανθρώπων αλλά και τη δυνατότητα διατήρησης των φυσικών πόρων για τις επόμενες γενεές.

Καθώς λοιπόν η χώρα μας είναι κατεξοχήν αγροτική και οι επιπτώσεις από τη γεωργία είναι εξαιρετικά δυσμενείς για το νερό και το έδαφος δόθηκε η αφορμή για μελέτη του προβλήματος αυτού. Η αναθεωρημένη Κοινή Αγροτική Πολιτική αποτελεί ένα δυνατό εργαλείο για τον περιορισμό των προβλημάτων που προκαλούνται από τη γεωργία και έχει εξελιχθεί έτσι ώστε να αντανακλά τις ανάγκες της κοινωνίας και όχι τις απαιτήσεις των παραγωγών.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, η Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.) επικεντρώνεται στη σταδιακή μείωση των πλεονασμάτων και στον περιορισμό της παρεμβατικής πολιτικής με την εξάλειψη όλων των μορφών εξαγωγικών επιδοτήσεων, εισαγωγικών εισφορών και την ουσιαστική μείωση της εσωτερικής στήριξης (επιδότηση της παραγωγής) που προκαλεί στρεβλώσεις στο εμπόριο.

Η ΚΑΠ έχει πλέον στόχο την κατεύθυνση των επιδοτήσεων μόνο σε εκείνους που θεωρούνται ενεργοί αγρότες και πληρούν ορισμένα κριτήρια, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η προσπάθεια προσδιορισμού του όρου του «ενεργού αγρότη», κάτι αρκετά δύσκολο αφού πρόκειται για ένα κρίσιμο και ανοιχτό θέμα για κάθε χώρα. Δεν υπάρχει ακόμα μία κοινή πλευση για όλες τις χώρες και το θέμα βρίσκεται στο τραπέζι των συζητήσεων.

Στη συγκεκριμένη εργασία, έχοντας τις προϋποθέσεις που πρέπει να ακολουθούνται ώστε να θεωρηθεί κάποιος «ενεργός αγρότης», προσπαθούμε να υπολογίσουμε τον αριθμό τους με τη βοήθεια της έρευνας εργατικού δυναμικού (ΕΕΔ) και της βάσης δεδομένων του Γ.Π.Α του εργαστηρίου πολιτικής οικονομίας αγροτικής οικονομίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρονται λίγα λόγια για την ΚΑΠ, για τις κατευθύνσεις της και την ιστορία της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε και γίνεται συνοπτικά μια ανακεφαλαίωση του όρου του «ενεργού αγρότη».

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση των πρωτογενών στοιχείων της ΕΕΔ και της βάσης δεδομένων του Γ.Π.Α και επεξεργασία των αποτελεσμάτων ώστε να καταλήξουμε στα συμπεράσματα της έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΚΑΠ ΜΕ ΑΠΛΑ ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

1.1 Ιστορική αναδρομή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής

Ο Ευρωπαϊκός γεωργικός τομέας έχει σαφή προστιθέμενη αξία στην ευρωπαϊκή οικονομία και έναν μείζονα ρόλο στην αντιμετώπιση των κοινωνικοοικονομικών και περιβαλλοντικών προκλήσεων που αντιμετωπίζει η ΕΕ. Ο εν λόγω τομέας διαδραματίζει πολυλειτουργικό ρόλο, συμβάλλοντας στην παραγωγή δημοσίων αγαθών υπέρ του κοινωνικού συνόλου, τα οποία δεν διασφαλίζει η αγορά.

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) είναι η συνέχεια και η προσαρμογή προηγούμενων εθνικών πολιτικών, οι οποίες προήλθαν από την αγροτική πολιτική των ΗΠΑ. Αρχικά, δόθηκε έμφαση στη βελτίωση της παραγωγικότητας προκειμένου να υπάρξει αφθονία ειδών διατροφής και να εξασφαλισθεί η βιωσιμότητα του γεωργικού τομέα. Έτσι, δόθηκαν στους παραγωγούς επιδοτήσεις και δημιουργήθηκαν συστήματα για την εξασφάλιση υψηλών τιμών και αυξημένης παραγωγής, με αποτέλεσμα την εγκατάλειψη του παραγωγικού μοντέλου στα πλαίσια μιας προστατευτικής πολιτικής σε συγκεκριμένα προϊόντα (λάδι, βαμβάκι, καπνός, κλπ) στη δεκαετία του '80. Η πολιτική αυτή όμως με το πέρασμα του χρόνου δημιούργησε πλεονάσματα, κατασπατάληση των φυσικών πόρων, αυξημένο δημοσιονομικό κόστος και στρεβλώσεις στην παγκόσμια αγορά (ΙΣΤΑΜΕ, 2011).

Συγκεκριμένα η ΚΑΠ, μέχρι τη μεταρρύθμισή της το 1992, βασιζόταν σε σύστημα στήριξης των τιμών στους περισσότερους γεωργικούς τομείς σε συνδυασμό με δημόσια παρέμβαση στις γεωργικές αγορές, καθώς και προστασία των συνόρων. Η στήριξη των τιμών είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία σχεδόν μόνιμων πλεονασμάτων στα βασικά γεωργικά προϊόντα και η σταθεροποίηση της αγοράς μπορούσε να επιτευχθεί μόνο με μέτρα τα οποία είχαν υψηλό δημοσιονομικό κόστος όπως η ιδιωτική αποθεματοποίηση, τα μέτρα διάθεσης, οι επιδοτήσεις κατά την εξαγωγή ή ακόμη και η καταστροφή των γεωργικών προϊόντων. Εκτός αυτού, η στήριξη των τιμών είχε αποτελέσει συστηματικά αντικείμενο επικρίσεων στο πλαίσιο πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων.

Η αναθεώρηση της ΚΑΠ το 1992 προσπάθησε να αντιμετωπίσει τα παραπάνω προβλήματα, δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στο περιβάλλον, το οποίο έρχεται για πρώτη φορά στο προσκήνιο λαμβάνοντας υπόψη τις ανησυχίες των καταναλωτών.

Οι εισοδηματικές ενισχύσεις δεν συνδέονται με τις παραγόμενες ποσότητες αλλά με τους συντελεστές παραγωγής και στόχος είναι τα μειωμένα πλεονάσματα, η σταθεροποίηση του εισοδήματος, η σταθεροποίηση των δαπανών προϋπολογισμού με παράλληλη προστασία του οικοσυστήματος. Η μεταρρύθμιση του 1992 μείωσε τις τιμές παρέμβασης για τα σιτηρά και το βόειο κρέας και υποχρέωσε τους μεγαλύτερους γεωργούς να παύσουν την καλλιέργεια τμήματος της γης τους.

Ταυτόχρονα, με τη μεταρρύθμιση θεσπίστηκαν συνοδευτικά μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος, την πρόωρη συνταξιοδότηση των γεωργών και τη δάσωση. Ως αντιστάθμιση για τις αναμενόμενες απώλειες εισοδήματος που επέφερε η μείωση των τιμών των σιτηρών και του βοείου κρέατος, οι παραγωγοί έλαβαν άμεσες ενισχύσεις οι οποίες συνδέονταν με τις σπαρμένες εκτάσεις ή τον αριθμό των ζώων. Τα συνολικά ποσά αυτών των ενισχύσεων περιορίζονταν από τομεακά, περιφερειακά ή εθνικά ανώτατα όρια.

Το 1994, η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι χώρες μέλη του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου υπέγραψαν τη συμφωνία για τη γεωργία του Γύρου της Ουρουγουάης (ΣΓΓΟ). Η συμφωνία αυτή κατατάσσει τις διάφορες μορφές στήριξης της γεωργίας σύμφωνα με τον αντίκτυπό τους στη στρέβλωση του διεθνούς εμπορίου. Η άμεση στήριξη των τιμών θεωρείται ιδιαίτερος στρεβλωτική και οι χώρες μέλη του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) δεσμεύτηκαν να μειώσουν αυτή τη μορφή στήριξης. Οι «αποσυνδεδεμένες» από την παραγωγή άμεσες ενισχύσεις θεωρούνται ότι δεν στρεβλώνουν το εμπόριο και, κατά συνέπεια, είναι επιτρεπτές.

Η μεταβολή των πολιτικών προτεραιοτήτων οδήγησε σε μια ενδιάμεση αναθεώρηση της ΚΑΠ το 2003, όπου οι ενισχύσεις αποσυνδέονται από την παραγωγή και τους συντελεστές παραγωγής (καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης ΚΕΕ) και εισάγεται ο όρος της πολλαπλής συμμόρφωσης, όπου οι γεωργοί ήταν υποχρεωμένοι να ακολουθήσουν κάποιους κανόνες αλλιώς θα υποστούν κυρώσεις.

Αναλυτικότερα, το ΚΕΕ έχει σχεδιαστεί ώστε να είναι συνεπές με τους συνολικούς στόχους της κοινής γεωργικής πολιτικής, ήτοι «να αυξάνει την παραγωγικότητα της γεωργίας» και «να εξασφαλίζει κατ' αυτό τον τρόπο ένα δίκαιο βιοτικό επίπεδο στον γεωργικό πληθυσμό, ιδίως με την αύξηση του ατομικού εισοδήματος των εργαζομένων στη γεωργία». Επομένως, το εισόδημα των γεωργών, το οποίο συνιστούσε ένα από τα κύρια μελήματα της ΚΓΠ από την καθιέρωσή της, παρέμεινε μείζον πολιτικό ζήτημα.

Συμπερασματικά, η αναθεώρηση του 2003 είχε στόχο την αγορά, τα ενδιαφέροντα των καταναλωτών, το γεωργικό εισόδημα και την ανάπτυξη της υπαίθρου. Σκοπός της μεταρρύθμισης ήταν να ενθαρρύνει τους γεωργούς να ανταποκρίνονται στη ζήτηση της αγοράς και να προάγει γεωργικές πρακτικές που θεωρούνται ότι προστατεύουν το περιβάλλον.

Το 2008, η Επιτροπή και το Συμβούλιο προέβησαν σε αναθεώρηση της ΚΓΠ, η οποία είναι γνωστή ως «διαγνωστικός έλεγχος» της ΚΓΠ. Το Συμβούλιο αποδέχτηκε τις προτάσεις της Επιτροπής για περαιτέρω αποσύνδεση από την παραγωγή των καθεστώτων άμεσης στήριξης, τα οποία εξακολουθούσαν να συνδέονται με αυτή. Τα εναπομείναντα καθεστώτα συνδεδεμένης με την παραγωγή ενίσχυσης για τις αποξηραμένες ζωοτροφές, το άμυλο, το λινάρι και την κάνναβη θα αποσυνδεθούν έως το 2013.

Επίσης, με τον «διαγνωστικό έλεγχο» απλουστεύτηκαν περαιτέρω οι κανόνες και καταργήθηκε η υποχρέωση των γεωργών να διατηρούν τμήμα των εκτάσεών τους σε αγρανάπαυση (υποχρεωτική παύση καλλιέργειας). Δηλαδή μέσω αυτού του «τσεκ απ», η ΚΓΠ εκσυγχρονίζεται και γίνεται απλούστερη και ορθολογικότερη, ενώ παράλληλα καταργούνται οι περιορισμοί για τους αγρότες, ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν καλύτερα στα μηνύματα της αγοράς και να αντιμετωπίσουν τις νέες προκλήσεις.

Η επόμενη αναθεώρηση της ΚΑΠ αναμένεται να γίνει μέχρι το 2013, μετά από μακροχρόνιες συζητήσεις αφού η ΚΑΠ αποτελεί την πιο ολοκληρωμένη από τις πολιτικές της Ε.Ε. Έρχεται αντιμετώπιση σήμερα με ένα σύνολο προκλήσεων οι οποίες καλούν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε στρατηγικές επιλογές για το μακροπρόθεσμο μέλλον της γεωργίας και των αγροτικών περιοχών και επιβεβαιώθηκε ότι συγκεντρώνει το ενδιαφέρον της κοινωνίας, όπως απέδειξε η δημόσια διαβούλευση που η Επιτροπή διοργάνωσε πρόσφατα.

Σύμφωνα με την Έκθεση σχετικά με την «Κοινή Γεωργική Πολιτική (ΚΓΠ) με χρονικό ορίζοντα το 2020: η αντιμετώπιση των μελλοντικών προκλήσεων όσον αφορά τη διατροφή, τους φυσικούς πόρους και το έδαφος» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2011), η διασφάλιση της επισιτιστικής ασφάλειας παραμένει κεντρικός στόχος της ΚΑΠ, ενώ παράλληλα αναδεικνύεται η ευρύτερη συμβολή της ευρωπαϊκής αυτής πολιτικής στην επίτευξη των στόχων της στρατηγικής ΕΕ-2020.

Υποστηρίζεται η διατήρηση της ισχύουσας αρχιτεκτονικής της ΚΑΠ επί τη βάση δύο συμπληρωματικών πυλώνων, στο πλαίσιο της οποίας ο δεύτερος πυλώνας

θα παρέχει την απαιτούμενη ευελιξία για την ένταξη εθνικών/ περιφερειακών και τοπικών ιδιαιτεροτήτων. Σημειώνεται ρητώς ότι ενόψει της επερχόμενης μεταρρύθμισης, απορρίπτεται οποιαδήποτε προσπάθεια για επανεθνικοποίηση της ΚΑΠ μέσω της συγχρηματοδότησης των άμεσων πληρωμών ή για τη μεταφορά πόρων στον δεύτερο πυλώνα.

Υπογραμμίζεται η ανάγκη διατήρησης ενός ισχυρού πρώτου πυλώνα και των άμεσων ενισχύσεων προς τους γεωργούς, για τη σταθεροποίηση του εισοδήματός τους και τη συνέχιση της παροχής δημοσίων αγαθών προς το κοινωνικό σύνολο. Σημειώνεται η ανάγκη δίκαιης κατανομής των πόρων της ΚΑΠ τόσο μεταξύ των κρατών μελών, όσο και μεταξύ των γεωργών εντός του ίδιου κράτους μέλους, επί τη βάση αντικειμενικών κριτηρίων.

Όσον αφορά τη διάρθρωση της ΚΑΠ, η έκθεση ζητά οι δύο πυλώνες να συνεχίσουν να είναι διακριτοί και μάλιστα «να συμφωνηθεί η χρηματοδότηση για κάθε πυλώνα της ΚΑΠ ήδη από την αρχή της μεταρρύθμισης». Απορρίπτεται έτσι η ιδέα για μεταφορά πόρων από τον Πρώτο στο Δεύτερο Πυλώνα.

Τονίζεται ο ρόλος των μικρών γεωργών στην Ευρωπαϊκή γεωργία και υποστηρίζεται η καθιέρωση ειδικού και απλοποιημένου συστήματος στήριξής τους. Θα πρέπει να παρέχεται η απαιτούμενη ευελιξία στα κράτη μέλη για τον ορισμό των 'μικρών γεωργών'.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προκειμένου να διαμορφώσει την ανακοίνωση προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή και Κοινωνική Επιτροπή κάλεσε όλους τους ενδιαφερόμενους πολίτες και οργανισμούς της ΕΕ σε δημόσιο διάλογο για το μέλλον της ΚΑΠ, τις αρχές και τους στόχους της.

Η συμμετοχή (5.700 εισηγήσεις) ξεπέρασε κάθε προσδοκία και κατέδειξε ότι πάνω από το 90% των ευρωπαίων πολιτών θεωρούν ότι η γεωργία είναι σημαντική για το μέλλον και ότι η ΚΑΠ πρέπει να παραμείνει μια ισχυρή κοινή πολιτική που θα οικοδομείται γύρω από τους δύο πυλώνες της .

Επίσης πάνω από το 90% των Ευρωπαίων επιθυμούν η γεωργία να τους παρέχει ασφαλή, υγιή και καλής ποιότητας τρόφιμα, να προστατεύει τα τοπία και να συμβάλλει στην ανάπτυξη της οικονομίας.

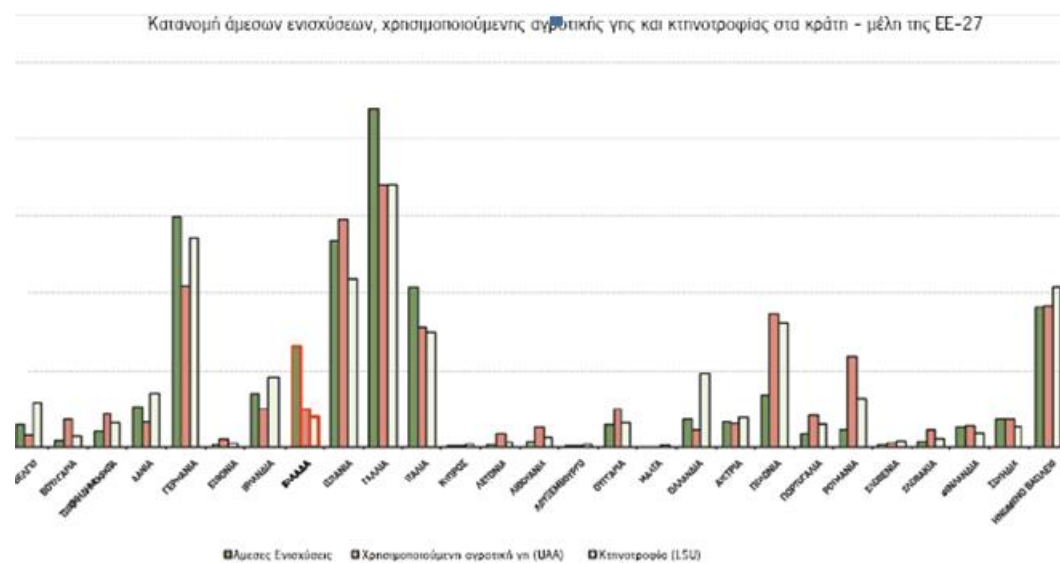
Σύμφωνα με την Ανακοίνωση, η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ πρέπει να συνεχίσει να προωθεί τη μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα ,την αποδοτικότερη χρήση των πόρων των φορολογουμένων και να εφαρμόζει αποτελεσματικότερη δημόσια πολιτική

σχετικά με την ασφάλεια των τροφίμων, το περιβάλλον, την αλλαγή του κλίματος και την κοινωνική και εδαφική ισορροπία.

Για να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί, η μελλοντική ΚΑΠ πρέπει να είναι πιο δίκαια κατανομημένη όσον αφορά στον πρώτο πυλώνα και να εστιάζει περισσότερο στην ανταγωνιστικότητα, στην καινοτομία, στην αλλαγή του κλίματος και στο περιβάλλον όσον αφορά στον δεύτερο πυλώνα. Ενδιαφέρον έχουν και οι απόψεις των ευρωβουλευτών για το «πρασίνισμα» της ΚΑΠ. Προτείνουν ότι «η ενίσχυση της οικολογικής συνιστώσας πρέπει να υλοποιείται στα κράτη μέλη βάσει ενός καταλόγου προτεραιοτήτων με μέτρα που σχετίζονται με συγκεκριμένες εκτάσεις και/ή μέτρα σε επίπεδο εκμετάλλευσης, και να χρηματοδοτείται 100% από την ΕΕ».

Παρακάτω δίνεται ένα γράφημα στο οποίο φαίνεται η κατανομή των ενισχύσεων, της χρησιμοποιούμενης γης και κτηνοτροφίας στα κράτη μέλη της ΕΕ. Στα παλαιά μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο μέρος των ενισχύσεων 45,9% (Πορτογαλία) - 85,5% (Δανία) αφορά άμεσες ενισχύσεις (πρώτος πυλώνας), ενώ στα νέα μέλη οι αντίστοιχες ενισχύσεις ανέρχονται σε 25,3% (Ρουμανία) - 49,0% (Τσεχία) των συνολικών. Στα νέα μέλη το μεγαλύτερο μέρος απορροφούν τα μέτρα αναδιάρθρωσης του αγροτικού τομέα (δεύτερος πυλώνας) 38,2% (Κύπρος) - 66,7% (Βουλγαρία), ενώ στα παλιά μόνο 5,8% (Ολλανδία) - 33,4% (Φινλανδία), με εξαίρεση την Αυστρία (42,8%) και την Πορτογαλία (44,5%). Αυτό οφείλεται στη δομή και στις προτεραιότητες της ΚΑΠ (eurostat,2008).

Γράφημα 1.1

Πηγή: Eurostat, 2008

1.2 Γιατί χρειαζόμαστε μια μεταρρύθμιση;

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική έχει εξελιχθεί αλλά οι περαιτέρω αλλαγές είναι απαραίτητες για να ανταποκριθούμε στις νέες αυτές προκλήσεις και ειδικότερα η ΚΑΠ χρειάζεται :

- ✓ Να αντιμετωπίσει τις αυξανόμενες ανησυχίες σχετικά με την ασφάλεια των τροφίμων σε Ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.
- ✓ Να ενισχύσει τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων όπως το νερό, τη βιοποικιλότητα και το έδαφος,
- ✓ Να αντιμετωπίσει τόσο την αυξανόμενη πίεση στις συνθήκες της γεωργικής παραγωγής που προκαλούνται από τις τρέχουσες κλιματικές αλλαγές όσο και την ανάγκη για τους αγρότες να μειώσουν το μερίδιο ευθύνης τους στην αλλαγή του κλίματος,
- ✓ Να παραμείνει ανταγωνιστική σε έναν κόσμο που χαρακτηρίζεται από την αύξηση της παγκοσμιοποίησης, την αυξανόμενη αστάθεια των τιμών διατηρώντας τη αγροτική παραγωγή σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση,
- ✓ Να κάνει καλή χρήση της ποικιλομορφίας των αγροτικών δομών και των συστημάτων παραγωγής της ΕΕ, οι οποίες έχουν αυξηθεί μετά από τη διεύρυνση της ΕΕ, διατηρώντας τον κοινωνικό, περιφερειακό και δομικό της ρόλο.
- ✓ Να ενισχύσει την εδαφική και κοινωνική συνοχή των αγροτικών περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κυρίως μέσω της προώθησης της απασχόλησης
- ✓ Να καταστεί πιο δίκαιη και ισορροπημένη μεταξύ των κρατών μελών και των αγροτών και να απευθύνεται στους ενεργούς αγρότες.

Με την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, η ΚΑΠ θα συμβάλει στη στρατηγική της ΕΕ το 2020 μέσα από την έξυπνη ανάπτυξη, τη βιώσιμη ανάπτυξη και την ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς (Πέζαρος, 2010).

1.3 Ο προσανατολισμός της μεταρρύθμισης

Το μελλοντικό σχέδιο πρέπει να βασίζεται στη δομή των δύο Πυλώνων, όπως η συντριπτική άποψη εκφράστηκε στη δημόσια συζήτηση και η οποία σαφώς ευνοείται από το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Στο σύστημα των άμεσων πληρωμών πρέπει να γίνουν οι απαραίτητες προσαρμογές σχετικά με την ανακατανομή, τον επανασχεδιασμό και την καλύτερη στοχοθέτηση της στήριξης με μεταβατική περίοδο προσαρμογής. Τα κριτήρια της ανακατανομής πρέπει να είναι και οικονομικά και περιβαλλοντικά. Ένα πιθανό σενάριο θα μπορούσε να είναι ένα σύστημα που περιορίζει τα κέρδη ή τις απώλειες με την εγγύηση ότι όλοι οι αγρότες λαμβάνουν κατά μέσο όρο ένα ελάχιστο ποσοστό του μέσου κοινοτικού επιπέδου άμεσων πληρωμών.

Το μέλλον των άμεσων ενισχύσεων θα μπορούσε να βασιστεί στις ακόλουθες αρχές όπως ήταν και η πρόταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ΥΠΑΑΤ, 2010):

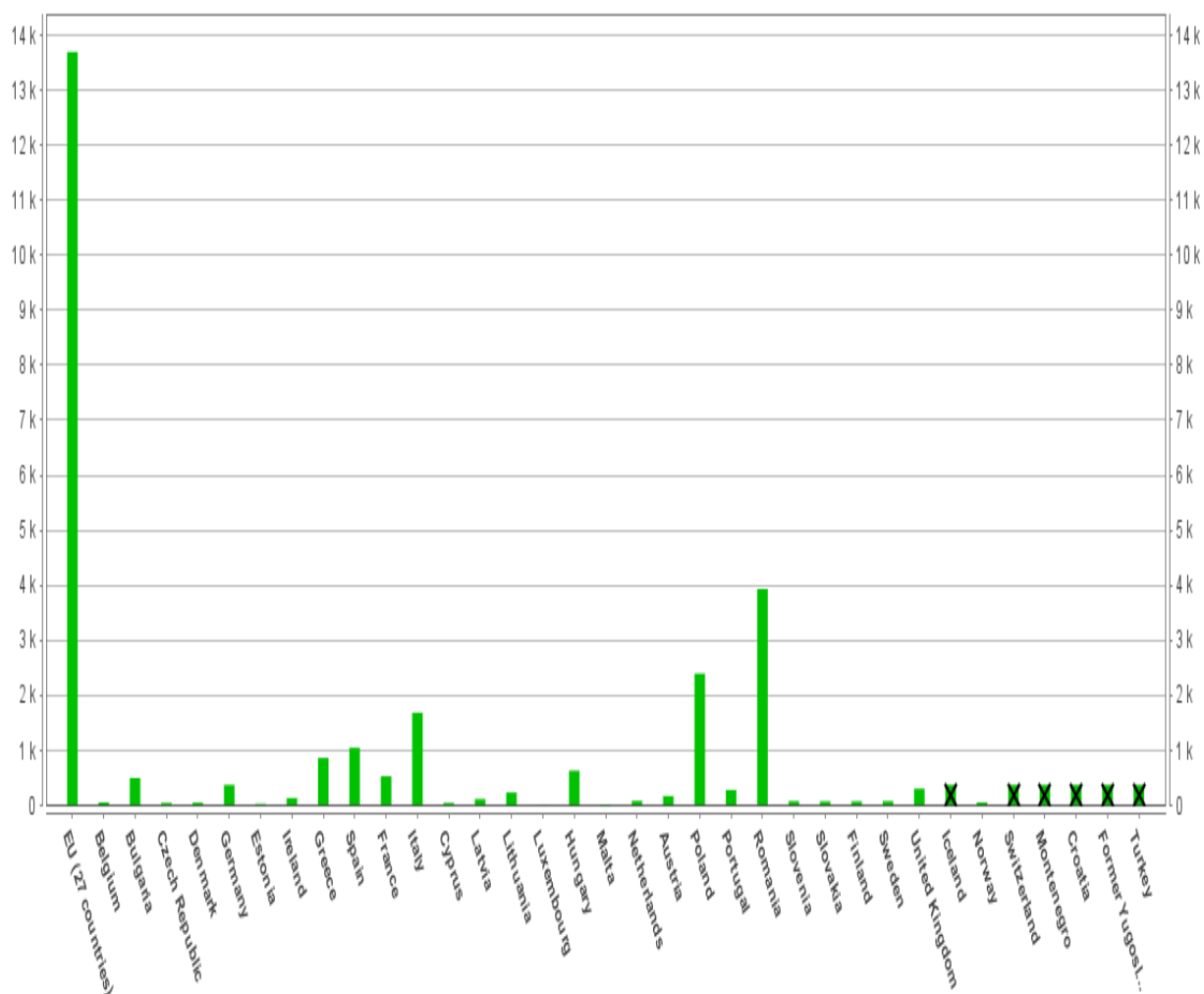
- ✓ Βασική εισοδηματική στήριξη (δικαιώματα ενίσχυσης) μέσω της χορήγησης μιας βασικής αποσυνδεδεμένης άμεσης ενίσχυσης που θα παρέχει ένα ομοιόμορφο επίπεδο υποχρεωτικής στήριξης σε όλους τους αγρότες, με υποχρεώσεις πολλαπλής συμμόρφωσης. Συνεπώς προς εξοικονόμηση της μέγιστης ωφέλειας πρέπει να γίνει καταγραφή, υπολογισμός και τεκμηρίωση όλων των διαθέσιμων εκτάσεων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν την βάση υπολογισμού.
- ✓ Βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων της ΚΓΠ, (πιο πράσινη ΚΑΠ) μέσω υποχρεωτικής πρόσθετης περιβαλλοντικής ενίσχυσης για μέτρα που εφαρμόζονται στο σύνολο της επικράτειας της ΕΕ.
- ✓ Προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης της γεωργίας στις περιοχές με ειδικά φυσικά μειονεκτήματα παρέχοντας μια πρόσθετη εισοδηματική στήριξη των αγροτών στις περιοχές αυτές, συμπληρωματικά προς τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης.
- ✓ Ένα απλό ειδικό καθεστώς στήριξης για ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των μικρών γεωργικών εκμεταλλεύσεων των αγροτικών περιοχών θα μπορούσε να μετριάσει τα προβλήματα και να ενισχύσει τη ζωτικότητα αυτών των αγροτικών περιοχών με τη στήριξη των μικρών παραγωγών, διασφαλίζοντας ένα ελάχιστο επίπεδο των άμεσων πληρωμών (Πέζαρος, 2010).

1.4 Η απασχόληση στη γεωργία

Η θέση του αγροτικού τομέα στην ελληνική οικονομία εξακολουθεί να παραμένει σημαντική, κρινόμενη από τη συμμετοχή του στο ΑΕΠ της χώρας, από τη συμβολή του στην προσφορά, η οποία αποκτά ιδιαίτερη σημασία σε ορισμένες Περιφέρειες, καλύπτοντας το μεγαλύτερο μέρος της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας σε σχέση με το δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα, αλλά και από το γεγονός ότι απασχολεί σήμερα ένα σημαντικό ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας (ΠΑΣΕΓΕΣ, 2011). Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται ο αριθμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων της ΕΕ-27 για το 2007.

Γράφημα 1.2 Αριθμός γεωργικών εκμεταλλεύσεων

Number of agricultural holdings
Thousands

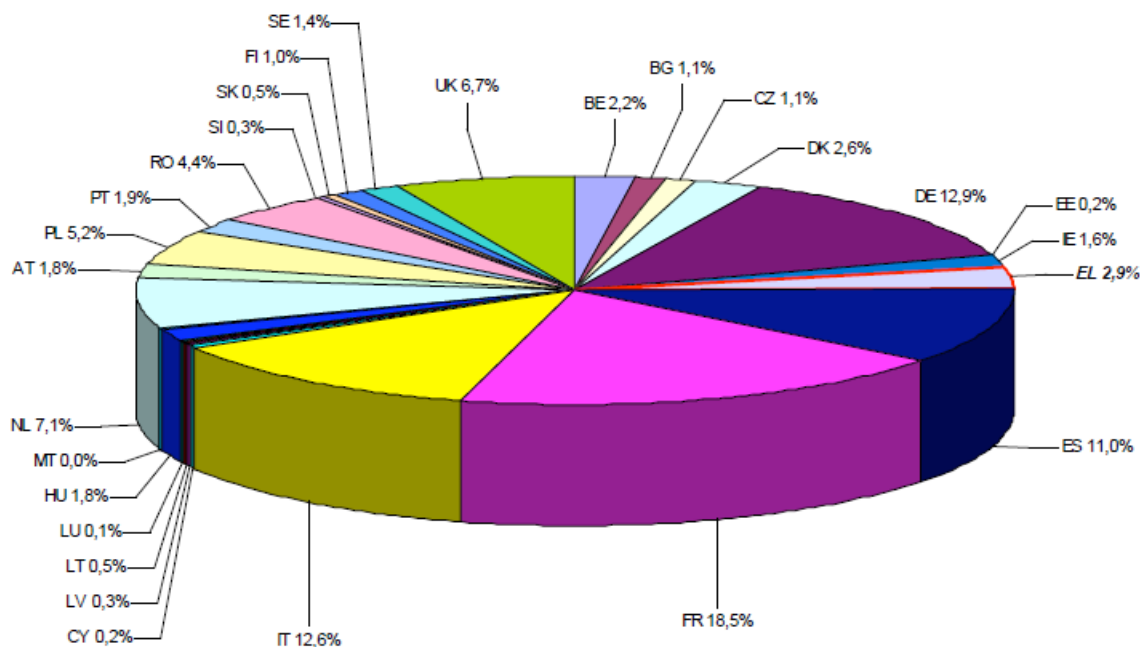

πηγή: Eurostat, 2007

Αναφορικά με το σύνολο της αγροτικής οικονομίας της Ευρώπης των 27, οι χώρες με τη μεγαλύτερη συμμετοχή στην ευρωπαϊκή αγροτική παραγωγή είναι η Γαλλία 18,5%, η Γερμανία 12,9%, η Ιταλία 12,6% και η Ισπανία 11%. Αντίθετα, τα νέα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης εμφανίζουν συμμετοχή κάτω του 1%. Η Ελλάδα συνεισφέρει το 2,9% της αγροτικής παραγωγής της ΕΕ. Η συμμετοχή του αγροτικού τομέα κάθε κράτους- μέλους εμφανίζεται στο παρακάτω γράφημα (Eurostat, 2010).

Γράφημα 1.3

Συμμετοχή αγροτικής παραγωγής κρατών - μελών στην αγροτική παραγωγή της ΕΕ-27 το έτος 2010

Πηγή: Eurostat

Σήμερα η επικρατούσα κατάσταση έχει αλλάξει και τα μέλη του αγροτικού νοικοκυριού ασχολούνται και με άλλες δραστηριότητες εκτός της γεωργίας. Έχει αλλάξει η δομή της απασχόλησης και διαφοροποιήθηκαν οι δραστηριότητες της εκμετάλλευσης. Με την ανάπτυξη του καπιταλισμού οι δομές του αγροτικού χώρου μεταβλήθηκαν. Η ενασχόληση με τον αγροτικό τομέα έχει παρουσιάσει ύφεση και συγκεκριμένα κατά την περίοδο 2000– 2009, η απασχόληση στον αγροτικό τομέα στις χώρες της ΕΕ-27 μειώθηκε κατά 25% περίπου σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat. Αυτό

αντιστοιχεί σε 3,7 εκατ. θέσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης. Ακολουθεί πίνακας στον οποίο φαίνεται διαχρονικά η μείωση της ενασχόλησης με τον αγροτικό τομέα.

Πίνακας 1.1 Αριθμός εργαζομένων στον γεωργικό τομέα σε χιλιάδες

geo	1990	2000	2007
EU (27 countries)	:	:	11693.13
Belgium	93.48	74.07	65.60
Bulgaria	:	:	490.86
Czech Republic	:	:	137.31
Denmark	95.15	66.46	55.86
Germany	1029.65	617.62	609.30
Estonia	:	:	32.07
Ireland	249.65	168.45	147.54
Greece	680.33	587.48	568.71
Spain	1143.35	1077.73	967.68
France	:	:	804.62
Italy	1923.99	1364.92	1302.18
Cyprus	:	:	25.92
Latvia	:	145.15	104.79
Lithuania	:	:	180.14
Luxembourg	6.28	4.45	3.75
Hungary	:	:	403.42
Malta	:	:	4.22
Netherlands	225.02	205.05	165.11
Austria	:	181.85	163.33
Poland	:	:	2263.15
Portugal	846.90	524.15	338.04
Romania	:	:	2205.28
Slovenia	:	107.53	83.72
Slovakia	:	136.54	91.29
Finland	:	102.55	72.39
Sweden	:	74.24	65.47
United Kingdom	473.67	354.32	341.37
Iceland	:	:	:
Ναυάας	:	71.20	56.26

Πηγή: Eurostat

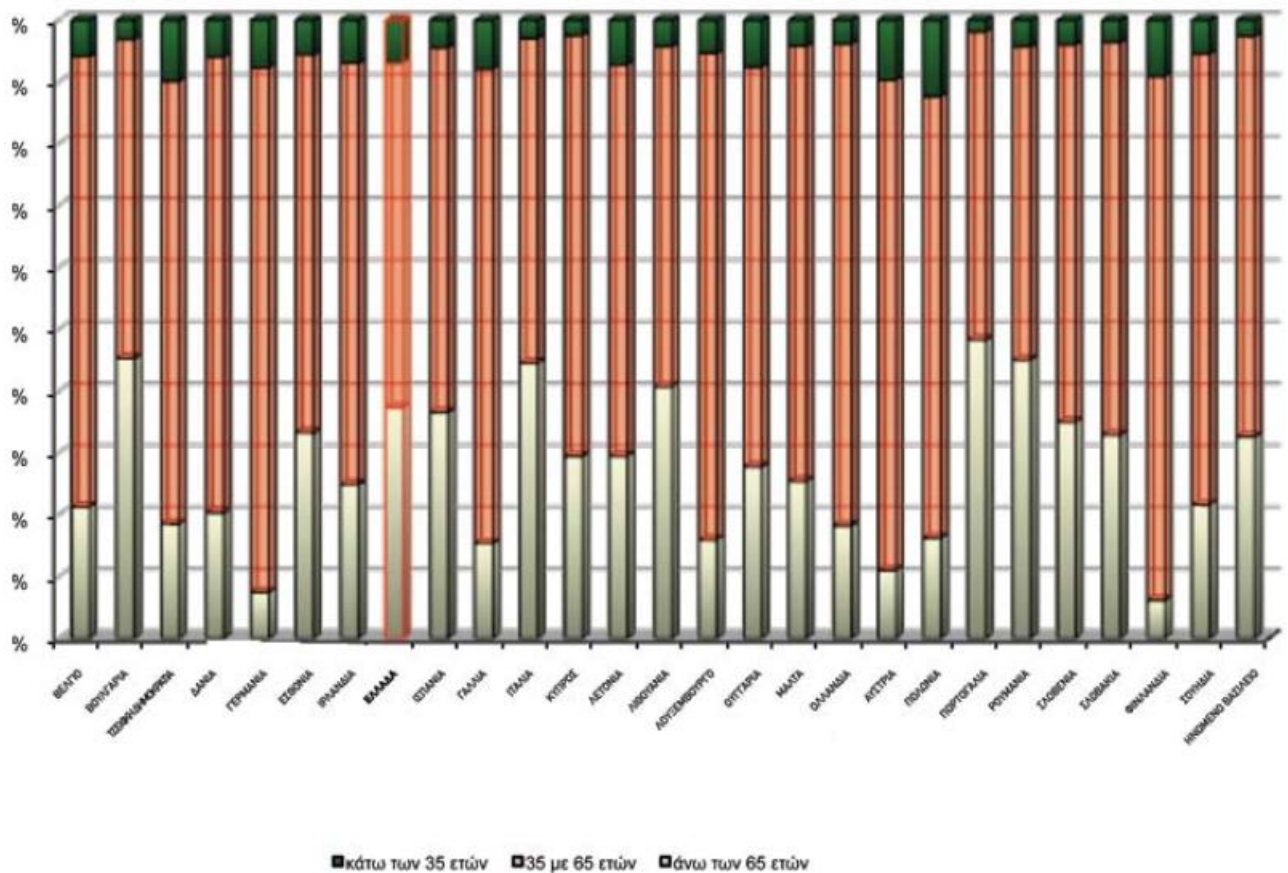
Η προσφυγή των γεωργών πλέον, σε απασχολήσεις έξω από την εκμετάλλευσή τους είτε αυτές είναι γεωργικές είτε εξωγεωργικές είναι πολύ συνηθισμένο φαινόμενο. Η γεωργία με αυξανόμενο ρυθμό δεν ικανοποιεί πλέον τους όρους επιβίωσης για μεγάλο μέρος των αγροτικών νοικοκυριών, ενώ η πολυδραστηριότητα εμφανίζεται σαν μια διαδικασία προσαρμογής στις εξωτερικές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, η οποία προσφέρει περισσότερη ευελιξία από την αποκλειστική απασχόληση στη γεωργία (full-time farming) και την πλειονότητα των απασχολήσεων έξω από την γεωργία (Fuller, 1988).

Σύμφωνα με τον Fuller ένα τυπικό χαρακτηριστικό των αναπτυσσόμενων χωρών είναι ο δυϊσμός των αγροτικών δομών. Με τον όρο αυτό εννοούμε την ύπαρξη μεγάλων εκμεταλλεύσεων από την μια, και μικρών εκμεταλλεύσεων από την άλλη

που δεν παρέχουν ικανοποιητικό εισόδημα στηριζόμενες μόνο στο γεωργικό τομέα. Είναι αυτονόητο λοιπόν ότι η πολυαπασχόληση είναι ζωτικής σημασίας για την επιβίωση του αγροτικού τομέα.

Εξαιτίας της παραπάνω κατάστασης είναι προφανές ότι το εργατικό δυναμικό πλέον απαρτίζεται από άτομα μεγάλης ηλικίας, κάτι που φαίνεται ξεκάθαρα στον πίνακα που ακολουθεί. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας (Eurostat) έτους 2007, το 34% των κατόχων αγροτικών εκμεταλλεύσεων στην ΕΕ-27 είναι άνω των 65 ετών ενώ μόνο το 6,1% είναι κάτω των 35 ετών. Αντίστοιχα, στη χώρα μας 37% των κατόχων αγροτικών εκμεταλλεύσεων είναι άνω των 65 ετών και 7% είναι κάτω των 35 ετών. Γενικά στην Ευρώπη, παρατηρείται ότι ο αγροτικός πληθυσμός τείνει να είναι γηρασμένος και ο αριθμός των νέων αγροτών – κατόχων γεωργικών εκμεταλλεύσεων ακολουθεί φθίνουσα πορεία στη διάρκεια της τελευταίας 10-ετίας.

Γράφημα 1.4 Ηλικιακή σύνθεση κατόχων αγροτικών εκμεταλλεύσεων 2007

Πηγή: Eurostat

Ο αγροτικός τομέας χαρακτηρίζεται από έλλειψη ενδιαφέροντος απασχόλησης των νέων αφού δεν αποτελεί πηγή ενός σταθερού ικανοποιητικού εισοδήματος και αναγκάζονται οι αγρότες να αναζητήσουν συμπληρωματικό εισόδημα σε εξωγεωργικές δραστηριότητες οι οποίες ποικίλουν ανάλογα με τον τόπο διαμονής τους (κατασκευαστικές, τουριστικές, βιομηχανικές - βιοτεχνικές, κλπ).

Στην ανάπτυξη της πολυδραστηριότητας συντέλεσε και η παρουσία των μεταναστών, η οποία επηρέασε τον αγροτικό τομέα και μεταφράζονταν σε φθηνά εργατικά χέρια για τις εκμεταλλεύσεις. Το 1990 ήταν η χρονιά που υπήρξε ραγδαία είσοδο μεταναστών στην χώρα μας. Επόμενο ήταν η είσοδος αυτή να επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό και τον αγροτικό τομέα αφού η παρουσία των μεταναστών μεταφράζονταν σε φθηνά εργατικά χέρια για τις εκμεταλλεύσεις. Η παρουσία φθηνού εργατικού προσωπικού έχει αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους ευκαιρίας για τα μέλη της οικογενείας με αποτέλεσμα αυτά να στρέφονται σε άλλους τομείς, κυρίως στον τριτογενή τομέα.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990 το σύνολο των απασχολούμενων στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις μειώθηκε κατά 23,9%, ενώ ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων κατά 15,7%. Αυτή η έξοδος από την αγροτική απασχόληση αφορούσε κυρίως τις συζύγους και τα λοιπά μέλη του αγροτικού νοικοκυριού (Ζακοπούλου,2000). Οι ίδιες κατηγορίες μελών χαρακτηρίζονται επίσης από μια αύξηση της πολυαπασχόλησης τους- που αποτελεί μία μορφή σταδιακής «αποχώρησής» τους από τη γεωργία- ενώ αντίθετα παρατηρείται μείωση της πολυαπασχόλησης των αρχηγών (Κασίμης κ.α., 2000).

Η σταδιακή λοιπόν αποχώρηση άρχισε να καλύπτεται από τους μετανάστες, των οποίων η παρουσία αυξάνεται με γρήγορους ρυθμούς. Όπως είναι φυσικό η είσοδός τους επηρέασε σε διαφορετικό ρυθμό τα νοικοκυριά.

Το ξένο εργατικό δυναμικό έχει διπλό ρόλο στη γεωργία ανάλογα με το μέγεθος και τον τύπο της εκμετάλλευσης. Δεν μπορεί να επηρεασθεί το ίδιο μια μικρή εκμετάλλευση που έχει σαν πρωταρχικό στόχο την επιβίωσή της και την υγιή λειτουργία της, με μία μεγάλη εκμετάλλευση που έχει σαν στόχο την εντατικοποίηση της παραγωγής και τη μεγιστοποίηση του κέρδους της γιατί άλλο ποσό εξωτερικής εργασίας χρησιμοποιεί η πρώτη και άλλο η δεύτερη.

Παρακάτω δίνεται ένας πίνακας με τον αριθμό των εκμεταλλεύσεων που χρησιμοποιούν εποχικό προσωπικό. Παρατηρούμε ότι από τις 859512

εκμεταλλεύσεις, οι 367497 προσλαμβάνουν εποχικούς εργάτες, δηλαδή το 42,76% των εκμεταλλεύσεων χρησιμοποιούν ξένη εργασία.

Πίνακας 1.2 Σύνολο εκμεταλλεύσεων με εποχικό προσωπικό (2007)

ΝΟΜΟΙ			ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΜΕ ΜΟΝΙΜΟΥΣ ΕΡΓΑΤΕΣ		ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΜΕ ΕΠΟΧΙΚΟΥΣ ΕΡΓΑΤΕΣ	
	ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ	ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ	ΜΟΝΙΜΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ	ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	859512	1484826	19295	29582	367497	1164354
ΑΝΑΤ. ΜΑΚ& ΘΡΑΚΗ	67784	128195	2217	3183	18700	81760
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	123550	208581	4868	7342	47857	163724
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	31608	53226	1081	1522	5533	13740
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	82981	142873	2842	3994	30005	97542
ΗΠΕΙΡΟΣ	44210	73643	997	1434	12778	44377
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	32165	56153	274	390	11711	23038
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	99034	163061	760	1247	46973	187768
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	82541	141586	1272	1997	42615	145585
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	108612	190807	1200	1952	59607	178232
ΑΤΤΙΚΗ	27349	47932	1393	2668	16375	41917
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	35729	60151	236	389	13588	28946
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	24276	42236	212	343	3974	9581
ΚΡΗΤΗ	99673	176381	1942	3122	57781	148145

Πηγή: ΕΣΥΕ (Έρευνα διαρθρώσεων γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων)

Τέλος, οι οικονομικοί μετανάστες άλλαξαν το ρόλο της γυναίκας, ο οποίος έγινε πιο ενεργός αφού τώρα πια αναλαμβάνουν πιο υπεύθυνες θέσεις και πολλές φορές απολαμβάνουν μια σειρά από κοινωνικές και πολιτισμικές υποδομές ιδιαίτερα στις τουριστικές περιοχές. Τα προγράμματα λοιπόν που έχουν δημιουργηθεί, όπως οι γυναικείοι συνεταιρισμοί, τα προγράμματα LEADER και ο αγροτουρισμός, έχουν προαγάγει το ρόλο της γυναίκας και συμβάλλουν θετικά στην πολυαπασχόληση.

1.5 Βιβλιογραφική επισκόπηση

Ο αγροτικός τομέας αποτελούσε πάντα έναν από τους σημαντικότερους τομείς παραγωγής στη χώρα μας. Η σπουδαιότητα του είναι πολλαπλή τόσο για την οικονομία όσο και για την ελληνική κοινωνία. Αν και τα τελευταία χρόνια η συμμετοχή του αγροτικού τομέα στην ελληνική οικονομία έχει μειωθεί σημαντικά, παραμένει σε υψηλά επίπεδα συγκρινόμενη με αυτή άλλων κρατών μελών της ΕΕ. Συγκεκριμένα, η Ελλάδα συνεισφέρει το 2,9% της αγροτικής παραγωγής της ΕΕ (ΙΣΤΑΜΕ, 2011).

Η γεωργία εκπληρώνει πολλές και διαφορετικές λειτουργίες, από την παραγωγή γεωργικών προϊόντων για διατροφή ή μη, μέχρι τη διαχείριση της υπαίθρου, τη διατήρηση της φύσης και τον τουρισμό, αναδεικνύοντας έτσι την πολυλειτουργικότητα της υπαίθρου.

Σήμερα, έχει αλλάξει η δομή της απασχόλησης και έχουν διαφοροποιηθεί οι δραστηριότητες της εκμετάλλευσης. Η ενασχόληση με τον αγροτικό τομέα έχει παρουσιάσει ύφεση και συγκεκριμένα κατά την περίοδο 2000– 2009, η απασχόληση στον αγροτικό τομέα στις χώρες της ΕΕ-27 μειώθηκε κατά 25% περίπου σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat. Το εργατικό δυναμικό αποτελείται πλέον, στις περισσότερες εκμεταλλεύσεις, από άτομα μεγάλης ηλικίας και μετανάστες.

Σύμφωνα με την Mariann Fischer Boel, μέλος της ευρωπαϊκής επιτροπής και πρώην υπεύθυνη για τη γεωργία και την αγροτική ανάπτυξη, πρέπει να εξεταστούν οι λόγοι για τους οποίους θα παρέχεται η ενίσχυση του εισοδήματος των γεωργών. Κάποιοι πιστεύουν ότι οι ενισχύσεις πρέπει να δίνονται μόνο για την παραγωγή δημοσίων αγαθών ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι πρέπει να παρέχονται και για άλλους λόγους εκτός από τον παραπάνω. Ένα σύστημα κατά το οποίο οι ενισχύσεις συνδέονται με τα δημόσια αγαθά, πρέπει να υποστηρίξει τη γεωργία σε μεγάλες περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να ελαττώσει την περαιτέρω εντατικοποίηση και βιομηχανοποίηση της γεωργίας ώστε να αποφευχθούν σοβαρά οικονομικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα.

Ένα άλλο θέμα που θίγει στην ομιλία της η Κα Boel είναι οι διαφορές στα επίπεδα των άμεσων πληρωμών μεταξύ των κρατών- μελών, εφόσον σε κάθε χώρα η διάρθρωση της γεωργίας ποικίλει. Συγκεκριμένα, το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων, η δομή της αγοράς, ο όγκος της παραγωγής διαφέρουν από χώρα σε χώρα μέσα στην ΕΕ.

Όπως προαναφέρθηκε, το ΚΕΕ αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ του 2003 και αντικατέστησε την πλειονότητα των υφιστάμενων άμεσων ενισχύσεων. Οι δικαιούχοι του ΚΕΕ είναι «γεωργοί» που ασκούν «γεωργική δραστηριότητα» και έχουν στη «διάθεσή» τους «επιλέξιμη γη». Ωστόσο, η έλλειψη ακρίβειας στον ορισμό αυτών των στοιχείων (γεωργός, γεωργική δραστηριότητα κ.λπ.) και ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόστηκαν στη συνέχεια επέτρεψε σε πρόσωπα ή φορείς που δεν ασκούσαν καθόλου γεωργική δραστηριότητα ή των οποίων η δραστηριότητα μόνον οριακά θα χαρακτηριζόταν γεωργική να λάβουν ενισχύσεις στο πλαίσιο του ΚΕΕ.

Επιλέξιμοι για το ΚΕΕ είναι μόνο γεωργοί. Ο γεωργός είναι πρόσωπο που ασκεί γεωργική δραστηριότητα. Ως γεωργική δραστηριότητα ορίζεται «η παραγωγή ή η καλλιέργεια γεωργικών προϊόντων συμπεριλαμβανομένης της συγκομιδής, της παραγωγής γάλακτος, της εκτροφής παραγωγικών ζώων ή της διατήρησης ζώων για γεωργικούς σκοπούς, ή η διατήρηση της γης σε καλή κατάσταση με γεωργικά και περιβαλλοντικά κριτήρια (άρθρο 2(γ) του Κανονισμού 73/2009)».

Οι νομικές διατάξεις ορίζουν ως εκμετάλλευση το σύνολο των μονάδων παραγωγής που διαχειρίζεται ο γεωργός και οι οποίες βρίσκονται στην επικράτεια του ίδιου κράτους μέλους. Η μονάδα παραγωγής είναι έκταση γεωργικής γης (συμπεριλαμβανομένων των εκτάσεων που καλλιεργούνται για την παραγωγή ζωοτροφών) ή ζώο το οποίο παρέχει δικαίωμα σε άμεσες ενισχύσεις κατά την περίοδο αναφοράς.

Κατά την εφαρμογή της κοινής πολιτικής για τη γεωργία, έως σήμερα και με βάση τους ισχύοντες κανονισμούς, τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορούν να προσδιορίσουν κριτήρια έτσι ώστε οι άμεσες ενισχύσεις να μη καταβάλλονται σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που η γεωργική δραστηριότητα αποτελεί ένα ασήμαντο μέρος της συνολικής του οικονομικής δραστηριότητας και το κύριο αντικείμενο της επιχειρηματικής του δράσης δεν συνίσταται στην άσκηση γεωργικής δραστηριότητας. Έχει παρατηρηθεί ότι στα παλαιά μέλη οι άμεσες ενισχύσεις είναι περισσότερες ενώ στα νέα υπερσχύουν τα μέτρα αναδιάρθρωσης του αγροτικού τομέα.

Προκειμένου να λάβει ενισχύσεις στο πλαίσιο του ΚΕΕ, ο γεωργός πρέπει να είναι κάτοχος «δικαιωμάτων ενίσχυσης» και να διαθέτει επιλέξιμη γεωργική γη. Κάθε δικαίωμα ενίσχυσης που δηλώνεται μαζί με ένα εκτάριο επιλέξιμης γης παρέχει δικαίωμα σε καταβολή ενίσχυσης στο πλαίσιο του ΚΕΕ ίσης με τη μοναδιαία αξία των δηλωθέντων δικαιωμάτων ενίσχυσης. Τα δικαιώματα ενίσχυσης συνιστούν, στην

ουσία, δικαίωμα υπό αίρεση για τη χορήγηση στήριξης του εισοδήματος από την ΕΕ, ήτοι στοιχείο ενεργητικού. Μπορούν να διαχωρίζονται από τη γη και να αποτελούν αντικείμενο ανεξάρτητης συναλλαγής.

Σε συνέντευξη που έδωσε ο Πρόεδρος της *Copa – Cogeca, Pekka Pesonen* στην ηλεκτρονική εφημερίδα *EurActiv*, την 24 Σεπτεμβρίου 2010 (*EurActiv*, 2010), τάχθηκε υπέρ μιας νέας κοινής πολιτικής για τη γεωργία που θα στηρίζει μόνο τους «ενεργούς αγρότες» αυτούς δηλαδή από τους πολίτες της υπαίθρου που επιδίδονται σε επιχειρηματική δραστηριότητα παράγοντας τρόφιμα και υπηρεσίες.

Σύμφωνα με τον Ευρωβουλευτή Γ.Παπαστάμκο (*Παπαστάμκος*,2010), προβλέπεται ρητώς η δυνατότητα διατήρησης ορισμένων συνδεδεμένων ενισχύσεων - εντός των ορίων του ΠΟΕ- σε συγκεκριμένες περιοχές και για ορισμένους ευαίσθητους τομείς και μετά το 2013.

Υποστηρίζεται σαφώς η θέσπιση οροφής -ή άλλων αντίστοιχων μηχανισμών- στις άμεσες ενισχύσεις, καθώς και η καταβολή ενισχύσεων μόνον στους ενεργούς γεωργούς. Σημειώνεται ότι με την υιοθετηθείσα τροπολογία του κ. Παπαστάμκου ως ενεργός νοείται ο γεωργός, ο οποίος παράγει και όχι απλώς τηρεί ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές πρακτικές, όπως προέβλεπε το αρχικό κείμενο του σχεδίου Έκθεσης.

Να σημειωθεί ότι η έκθεση αυτή αποτελεί την δεύτερη μέσα σε ένα χρόνο κατάθεση απόψεων των ευρωβουλευτών, πριν την υποβολή των νομοθετικών προτάσεων για τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ.

Στο θέμα του λεγόμενου «πλαφόν» στις ενισχύσεις, οι ευρωβουλευτές τάσσονται ανεπιφύλακτα υπέρ, προτείνοντας «ένα σύστημα σταδιακής μείωσης των άμεσων ενισχύσεων σε συνάρτηση με το μέγεθος των αγροτικών εκμεταλλεύσεων που θα λαμβάνει υπόψη τα αντικειμενικά κριτήρια απασχόλησης και βιώσιμες πρακτικές».

Όσον αφορά τους ενεργούς αγρότες, οι ευρωβουλευτές θεωρούν ότι «οι άμεσες ενισχύσεις πρέπει να προορίζονται αποκλειστικά και μόνο γι' αυτούς (*Παπαστάμκος*, 2010). Κάθε κάτοχος γεωργικής εκμετάλλευσης που χρησιμοποιεί γεωργικές εκτάσεις για παραγωγή και τις διατηρεί σε καλές γεωργικές και περιβαλλοντικές συνθήκες θα πρέπει να λαμβάνει άμεσες ενισχύσεις».

Οι ευρωβουλευτές κρίνουν ότι οι άμεσες ενισχύσεις πρέπει να δίνονται μόνο στους ενεργούς αγρότες, ότι θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην προώθηση των νέων αγροτών, με επέκταση των καθεστώτων στήριξης στο δεύτερο πυλώνα, και

ότι θα πρέπει να θεσπισθεί με αντικειμενικά κριτήρια ένα απλουστευμένο σύστημα ενίσχυσης, ειδικά για τις μικρές εκμεταλλεύσεις.

Συμπερασματικά, ο Έλληνας Ευρωβουλευτής τάχθηκε υπέρ της καταβολής ενισχύσεων μόνον σε «ενεργούς» γεωργούς, τη θέσπιση «οροφής» στο ύψος των άμεσων πληρωμών και την καταβολή ειδικής ενίσχυσης στις «μικρές» γεωργικές εκμεταλλεύσεις.

Το Νοέμβριο 2010, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε Ανακοίνωση {COM(2010) 672/5} με θέμα *«Η ΚΑΠ προς το 2020: Απαντώντας στις μελλοντικές προκλήσεις για τα τρόφιμα, τους φυσικούς πόρους και την ύπαιθρο»*. Στο έγγραφο αυτό προτείνονται αλλαγές στον σχεδιασμό των άμεσων ενισχύσεων. Σε απάντηση της κριτικής που έχει ασκηθεί από το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο οι ενισχύσεις σχεδιάζονται πλέον για να έχουν ως συγκεκριμένους αποδέκτες μόνο τους «ενεργούς αγρότες».

Την 13^η Ιανουαρίου 2011 ο Επίτροπος Γεωργίας και Ανάπτυξης της Υπαίθρου *Dacian Cioloș* κατέθεσε στην Επιτροπή Περιβάλλοντος, Τροφίμων και Αγροτικής Ανάπτυξης του Κοινοβουλίου (House of Commons) του Ηνωμένου Βασιλείου με θέμα την αναθεώρηση της ΚΑΠ. Χωρίς να αναφερθεί σε κάποιον κοινό ορισμό, με πρακτική χρησιμότητα και εφαρμογή για όλες τις περιπτώσεις, επέμεινε στην έννοια του «ενεργού αγρότη» και ανέφερε ως ελάχιστη προϋπόθεση την υποχρέωση παραγωγής γεωργικών προϊόντων. Δεν έδειξε να αναμένει να υπάρξει ένας κοινός ορισμός σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Αποκάλυψε όμως ότι, προς το παρόν, στόχος της Επιτροπής είναι να προσδιορισθεί ποιος δεν είναι «ενεργός αγρότης» και στη συνέχεια τα κράτη μέλη θα κληθούν να εξειδικεύσουν τον ορισμό λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές συνθήκες που επικρατούν σε εθνικό επίπεδο. Οι εξειδικευμένες προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναμένεται να λάβουν χαρακτήρα νομοθετήματος και δημοσιοποιήθηκαν το καλοκαίρι του 2011. Άλλωστε, στο πρόσφατο έγγραφο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με τίτλο *«Οι Άμεσες Ενισχύσεις στην ΚΑΠ μετά το 2013»*, επισημαίνεται ότι ο ορισμός του «ενεργού αγρότη» είναι κεντρικό στοιχείο για τον κατάλληλο προσανατολισμό των άμεσων ενισχύσεων προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι.

Η πλειονότητα των κρατών μελών έχει ήδη ταχθεί υπέρ του περιορισμού των ενισχύσεων στους «ενεργούς αγρότες». Η Γαλλία αποδέχεται τη στόχευση των ενισχύσεων και τον περιορισμό τους στους ενεργούς αγρότες με την επισήμανση ότι απαιτείται προσοχή στον ορισμό. Η Γερμανία επίσης ισχυρίζεται ότι χρειάζεται μια

μεταβατική περίοδος έως ότου υπάρξει συμφωνία για τον προσδιορισμό της έννοιας του «ενεργού αγρότη». Τις δυσκολίες ορισμού της έννοιας επισημαίνουν και πολλά άλλα κράτη μέλη όπως το Ηνωμένο Βασίλειο (κυρίως), το Βέλγιο, η Αυστρία, και η Ιρλανδία. Χώρες όπως η Ρουμανία επισημαίνουν την ανάγκη να ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες κάθε κράτους μέλους. Ικανός αριθμός χωρών τάσσεται κατά του αποκλεισμού των πολυαπασχολούμενων αγροτών (Κύπρος, Μάλτα), ενώ χώρες όπως η Εσθονία σπεύδουν να προσδιορίσουν την έννοια του «ενεργού αγρότη» ως αυτού που παράγει και αυτού που διατηρεί τη γη σε καλή γεωργική κατάσταση (Δαμιανός, 2011).

Στην Ελλάδα έχουν δημοσιοποιηθεί οι θέσεις της Πανελλήνιας Ένωσης Νέων Αγροτών (ΠΕΝΑ), για το μέλλον της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, όπως διαμορφώθηκαν στη διευρυμένη συνεδρίαση του Διοικητικού της Συμβουλίου, που πραγματοποιήθηκε στις 30 Νοεμβρίου 2010 στη Θέρμη της Θεσσαλονίκης. Σύμφωνα με τις θέσεις της ΠΕΝΑ οι επαγγελματίες αγρότες είναι οι «φροντιστές του περιβάλλοντος», και πρέπει να ανταμείβονται όλοι ενιαία, ενώ, για την καταβολή των ενισχύσεων, μπορεί να συνεκτιμάται η έκταση την οποία φροντίζει κάποιος αγρότης ή αγρότισσα. Επειδή, κατά την ΠΕΝΑ, μόνο οι πραγματικά ενδιαφερόμενοι αγρότες μπορούν να συμμετέχουν αποτελεσματικά στον σχεδιασμό στρατηγικών και μπορούν να συμβάλλουν στην εφαρμογή των πολιτικών στον αγροτικό τομέα, επιβάλλεται η αξιοποίηση της έννοιας του «κατά κύριο επάγγελμα αγρότη». Η ΠΕΝΑ θεωρεί ότι «ενεργός αγρότης» είναι αυτός που:

- α) είναι κάτοικος υπαίθρου και ασκεί τα επαγγέλματά του στην ύπαιθρο
- β) έχει υποβάλει δήλωση στο Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου (ΟΣΔΕ)
- γ) απασχολείται πλήρως με αγροτικά επαγγέλματα (φροντιστής περιβάλλοντος, γεωργός, κτηνοτρόφος, αλιεύς, δασεργάτης, παραγωγός-μεταποιητής-έμπορος της αγροτικής του παραγωγής, λειτουργός αγροτουριστικής επιχείρησης)
- δ) εξασφαλίζει το μεγαλύτερο μέρος των εισοδημάτων του από αγροτικά επαγγέλματα
- ε) είναι ασφαλισμένος στον Οργανισμό Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ) και
- στ) διατηρεί κανονικά φορολογικά στοιχεία όπως κάθε σύγχρονος επαγγελματίας.

Οι Νέοι Αγρότες εστιάσθηκαν στο ότι ο όρος «ενεργός αγρότης» περιέχει και κοινωνικές διαστάσεις, αλλά και πάροχο Δημοσίων Αγαθών (οξυγόνο, φρέσκο νερό, τοπίο κλπ), και όχι μόνο «εξάρτημα» παραγωγικής αλυσίδας, όπου κάθε

πολίτης-επιχειρηματίας ελεύθερα μπορεί να παράγει οτιδήποτε, χωρίς καμιάς μορφής επιδότηση, με όρους ελεύθερης αγοράς.

Το θέμα αυτό είναι κρίσιμης σημασίας για την αγροτική οικονομία της χώρας μας, καθώς ο μικρός κλήρος και ο κατακερματισμός των ιδιοκτησιών μπορεί να αφήσει απέξω έναν πολύ μεγάλο αριθμό μικροκαλλιεργητών που συμπληρώνουν το εισόδημά τους τώρα ασχολούμενοι παράλληλα με την οικοδομή, το μεροκάματο, τον τουρισμό κ.α.

Στον διάλογο που αναπτύσσεται σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, διαγράφονται διάφορες διαχωριστικές γραμμές μεταξύ των «ενεργών αγροτών» και άλλων κατηγοριών πολιτών που διεκδικούν ενισχύσεις με στόχο τη διάκριση των διεκδικητών σε «δικαιούχους» και μη. Τέτοιες διαχωριστικές γραμμές έχουν σχέση: με το χαρακτήρα της χρήσης της γης (γη για γεωργικές δραστηριότητες και γη για ...γκολφ), με το κατά πόσο οι «δικαιούχοι» καλλιεργούν τη γη ή είναι απόντες ιδιοκτήτες γης, με το μέγεθος της εκμετάλλευσης (εκμεταλλεύσεις πολύ μεγάλου μεγέθους και «κανονικές» εκμεταλλεύσεις), με τη φύση της εκμετάλλευσης («βιομηχανική» ή γεωργική) και με το επίπεδο του εισοδήματος του διαχειριστή.

Η επιλογή των δικαιούχων με τη χάραξη αυτών των διαχωριστικών γραμμών αντιμετωπίζει σοβαρή κριτική: Για παράδειγμα, δεν είναι σαφές ότι το κριτήριο του «χαρακτήρα της χρήσης της γης» είναι συνεπές με το στόχο «βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων και κλιματική δράση» όπως προβάλλεται στην Ανακοίνωση της Επιτροπής. Αυτό γιατί όχι μόνο η γεωργία αλλά και άλλοι «τύποι» χρήσης γης όπως οι δασωμένες εκτάσεις που παλαιότερα καλλιεργούνταν μπορούν να προσφέρουν περιβαλλοντικά και γενικά δημόσια αγαθά και μπορούν να συμβάλουν στην κλιματική βελτίωση. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η διαχωριστική γραμμή που χαράσσεται μεταξύ αγροτών που καλλιεργούν τη γη και απόντων ιδιοκτητών γης. Ο διαχωρισμός αυτός προβάλλεται από ορισμένους επικριτές ως ανώφελος γιατί οι (ανά εκτάριο) άμεσες ενισχύσεις κεφαλαιοποιούνται στην αξία της γης.

Η καταβολή ενισχύσεων επιβάλλει στους δικαιούχους να αναλάβουν μια υψηλότερη δαπάνη στις περιπτώσεις που είτε ενοικιάζουν, είτε αγοράζουν γεωργική γη. Επομένως ένα σημαντικό τμήμα των ενισχύσεων καταλήγει στους ιδιοκτήτες γης εφόσον αυξάνει το ενοίκιο και την αξία της. Επομένως, αυτοί που ενοικιάζουν τη γη εξασφαλίζουν ελάχιστο ή μηδενικό όφελος από τις ενισχύσεις. Δεν είναι βέβαιο ότι υπάρχει ορισμός του «ενεργού αγρότη» που μπορεί να ξεπεράσει το πρόβλημα αυτό. Επιπλέον, εάν το φαινόμενο της κεφαλαιοποίησης των ενισχύσεων στο ενοίκιο ή

στην αξία της γης είναι υπαρκτό, τότε, η συνεισφορά που μπορούν να έχουν οι εισοδηματικές ενισχύσεις στην «*ισορροπημένη χωρική ανάπτυξη*», που επίσης περιλαμβάνεται ως στόχος στην Ανακοίνωση της Επιτροπής επίσης μπορεί να αμφισβητηθεί. Αυτό γιατί πολλοί ιδιοκτήτες γεωργικής γης που δεν καλλιεργούν οι ίδιοι τη γη τους δεν κατοικούν στις αγροτικές περιοχές αλλά σε αστικά κέντρα και επομένως ικανό μέρος των ενισχύσεων διαρρέει εκτός των περιοχών της υπαίθρου.

Υπάρχει μια γενικευμένη απαίτηση για τη χάραξη μιας κοινωνικά δίκαιης πολιτικής για τη γεωργία. Πέρα από την υποχρέωση συμμόρφωσης προς τις επισημάνσεις του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου και την επιδίωξη εξοικονόμησης πόρων και συγκράτησης των συνολικών δαπανών της ΚΑΠ, η επινόηση και χρήση του όρου «*ενεργός αγρότης*» έχει ως στόχο τον περιορισμό της συγκέντρωσης του μεγαλύτερου μέρους του συνόλου των ενισχύσεων (περίπου 80%) σε ένα μικρό τμήμα του συνόλου των παραγωγών (περίπου 20%).

Για την ένταξη ή μη των υποψηφίων δικαιούχων στην κατηγορία των «*ενεργών αγροτών*» απαιτείται ο προσδιορισμός ενός κατάλληλου ορισμού με αναφορά σε ένα σύνολο παραμέτρων: Οι υπηρεσίες διαχείρισης της εκμετάλλευσης πρέπει να εξασφαλίζονται προσωπικά από τον υποψήφιο δικαιούχο και να παρέχονται από αυτόν σε κανονική και συνεχή βάση. Ο «*δικαιούχος*» πρέπει να έχει άμεση εποπτεία και να κατευθύνει ο ίδιος τις λειτουργίες και πρακτικές της παραγωγής. Το σύνολο των ωρών εργασίας και διοίκησης που αντιστοιχούν στη δική του συμμετοχή δεν πρέπει να είναι λιγότερο από ένα κατώτατο όριο, για παράδειγμα, 1.200 ώρες το χρόνο, ή λιγότερο. Η προϋπόθεση του ελάχιστου αριθμού ωρών εργασίας και διοίκησης κατ' έτος λειτουργεί ως κίνητρο για την ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων εκ μέρους των παραγωγών – αγροτών, ιδιαίτερα αν προσδιορισθεί σε επίπεδο σχετικά υψηλό. Επίσης ο όρος αυτός, εφόσον θεσπισθεί, θα συμβάλει στην πραγματική μεταβίβαση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων σε αγρότες ικανούς και κατάλληλους να προσφέρουν χρήσιμη εργασία καλύπτοντας τον ελάχιστο αριθμό ωρών κατ' έτος. Η προϋπόθεση του ελάχιστου αριθμού ωρών εργασίας/διοίκησης κατ' έτος μπορεί να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης.

Για τους διαχειριστές εκμεταλλεύσεων που κατευθύνουν την παραγωγή τους απ' ευθείας στον τελικό καταναλωτή και όχι στην αγροδιατροφική αλυσίδα πρέπει να αναγνωρίζονται περισσότερες ώρες λόγω του χρόνου που απαιτείται για τις διαδικασίες εμπορίας. Ιδιοκτήτες γης που νοικιάζουν τη γη τους σε «*ενεργούς αγρότες*» δεν θα πρέπει να δικαιούνται ενισχύσεων εφόσον επωφελούνται από την

κεφαλαιοποίηση των ενισχύσεων που εισπράττουν οι διαχειριστές των εκμεταλλεύσεων στο ενοίκιο της γης. Τέλος, η νομιμοποίηση «αγροτών» και η αναγόρευσή τους ως «ενεργών» μόνο επειδή συμμετέχουν σε 1-2 ετήσιες συνελεύσεις των αγροτικών ή συνδικαλιστικών τους οργανώσεων, χωρίς να καταγράφουν πραγματικές ώρες συμμετοχής στις παραγωγικές διαδικασίες δεν μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη και δεν κρίνεται σκόπιμη.

Η Κομισιόν προέβη στις 12 Οκτώβρη του 2011 στην ανακοίνωση των (επτά) νομοθετικών προτάσεων της για την Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) μετά το 2013 επί των οποίων θα συν-νομοθετήσουν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο (Υπουργών Γεωργίας).

Το διαπραγματευτικό θεμέλιο της "νέας εταιρικής σχέσης Ευρώπης-Αγροτών" συνεπάγεται ποσοτικές και ποιοτικές μεταβολές. Μεταβολές, οι οποίες θα σφραγίσουν το μέλλον της Ελλάδος της Υπαίθρου. Η συνολική αξιολόγηση των νομοθετικών προτάσεων της Κομισιόν αποκαλύπτει μεταρρυθμιστικό δυναμικό, που πρέπει να βρεθεί στο επίκεντρο μίας εις βάθος συζήτησης στο πλαίσιο του εθνικού μας συστήματος δράσης. Πέραν της όποιας εστίασης στο τι συνεπάγεται ποσοτικά η νέα ΚΑΠ, ειδικά για την Ελλάδα, είναι μία πρώτης τάξεως ευκαιρία να ευθυγραμμίσει με ποιον τρόπο θα καταστεί η ελληνική αγροτική οικονομία βιώσιμη, ανταγωνιστική, πραγματικός μοχλός εξόδου της χώρας μας από την οικονομική κρίση.

Προκειμένου να επιτευχθεί 'δικαιότερη' κατανομή των αμέσων ενισχύσεων μεταξύ κρατών μελών, η Επιτροπή εισηγείται τη σταδιακή αναπροσαρμογή των επιπέδων άμεσης ενίσχυσης ανά εκτάριο, λαμβανομένων υπόψη των διαφορών ως προς το ύψος των μισθών και του κόστους των εισροών. Ειδικότερα, στα κράτη μέλη με επίπεδο αμέσων ενισχύσεων κάτω του 90% του μέσου όρου ΕΕ, θα μειωθεί η απόκλιση κατά ένα τρίτο. Η εν λόγω σύγκλιση θα χρηματοδοτηθεί αναλογικά από όλα τα κράτη μέλη με επίπεδο αμέσων ενισχύσεων άνω του μέσου όρου ΕΕ.

Η διάρθρωση του συστήματος των αμέσων ενισχύσεων θα περιλαμβάνει την καλούμενη βασική ενίσχυση, καθώς και πρόσθετες ενισχύσεις. Στο πλαίσιο του καθεστώτος βασικής ενίσχυσης θα χορηγηθεί στήριξη στους γεωργούς, οι οποίοι θα αποκτήσουν δικαιώματα ενίσχυσης α) μέσω της πρώτης χορήγησης, β) από το εθνικό απόθεμα ή γ) βάσει μεταφοράς. Ως προς το σημείο α) θα χορηγηθούν δικαιώματα ενίσχυσης κατά το πρώτο έτος εφαρμογής του καθεστώτος βασικής ενίσχυσης στους 'ενεργούς' γεωργούς (βλ. ορισμό κατωτέρω), οι οποίοι ενεργοποίησαν τουλάχιστον

ένα δικαίωμα ενίσχυσης κατά το 2011. Κατ' εξαίρεση, δικαιώματα ενίσχυσης θα αποκτήσουν και γεωργοί, οι οποίοι δεν ενεργοποίησαν κανένα δικαίωμα ενίσχυσης το 2011, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις (π.χ. εφόσον παρήγαγαν αποκλειστικά οπωροκηπευτικά και/ ή καλλιεργούσαν αποκλειστικά αμπελώνες).

Ο μεγάλος προβληματισμός της Κομισιόν και σε αυτήν την έκθεση ήταν ο ορισμός του ενεργού αγρότη. Προτείνεται λοιπόν η μη καταβολή ενισχύσεων σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα, εφόσον συντρέχει ένα από τα ακόλουθα: είτε α) το ετήσιο ποσό των άμεσων ενισχύσεων είναι κατώτερο του 5% των συνολικών εισοδημάτων που απέκτησαν από μη γεωργικές δραστηριότητες κατά το πλέον πρόσφατο οικονομικό έτος, είτε β) οι γεωργικές τους εκτάσεις είναι κυρίως εκτάσεις που φυσικώς διατηρούνται σε κατάσταση κατάλληλη για βοσκή ή καλλιέργεια και δεν ασκούν στις εν λόγω εκτάσεις 'ελάχιστη γεωργική δραστηριότητα'.

Κατ' εξαίρεση δεν θα εφαρμόζεται η ως άνω πρόνοια στους γεωργούς, οι οποίοι έλαβαν άμεσες πληρωμές ύψους χαμηλότερου των 5000 ευρώ κατά το προηγούμενο έτος. (Προκύπτει διαφοροποίηση ως προς προγενέστερη πρόταση που επεξεργαζόταν η Κομισιόν, σύμφωνα με την οποία η μη καταβολή θα ίσχυε για πρόσωπα των οποίων τα ετήσια έσοδα από την γεωργική δραστηριότητα δεν ξεπερνούν το 5% των συνολικών εισοδημάτων που αποκτώνται από όλες τις οικονομικές τους δραστηριότητες, εξαιρουμένων των δημοσίων επιδοτήσεων δυνάμει της εφαρμογής της ΚΑΠ).

Θέση της ΠΑΣΕΓΕΣ είναι ότι ο προτεινόμενος ορισμός του ενεργού αγρότη με μόνο 5% του εισοδήματος από γεωργική δραστηριότητα είναι απαράδεκτος και ο ακριβής ορισμός πρέπει να αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια του κάθε κράτους-μέλους. Υποστηρίζει ότι η στήριξη πρέπει να κατευθύνεται στους ενεργούς αγρότες δηλαδή σε όσους παράγουν γεωργικά προϊόντα, παράγουν για την οικονομία, την κοινωνία και δίνουν προστιθέμενη αξία στην επιδότηση (Δελτίο Τύπου ΠΑΣΕΓΕΣ, 2011).

Με την πρόταση της Επιτροπής οι ετήσιες εισροές στη χώρα μας μειώνονται σταδιακά (5,3% το 2014 για να φτάσει η μείωση στο 9,1% το 2019). Κατά την άποψη της ΠΑΣΕΓΕΣ η μείωση αυτή είναι απαράδεκτη, γιατί έρχεται σε μια στιγμή που το αγροτικό εισόδημα συμπιέζεται και η ΚΑΠ βρίσκεται αντιμέτωπη με την αντιμετώπιση νέων προκλήσεων, όπως είναι η διατροφική επάρκεια, η διατήρηση του κοινωνικού ιστού στην ύπαιθρο, η αστάθεια των αγορών και η κλιματική αλλαγή. Ο μόνος τρόπος για την αποφυγή της μείωσης των εισροών στη χώρα είναι η συνολική

αύξηση του προϋπολογισμού της ΚΑΠ και η επίκληση ότι η χώρα μας έχει από τις χαμηλότερες ανά δικαιούχο κατανομή της στήριξης. Οι συνολικές δαπάνες για την ΚΑΠ αν δεν καταφέρουμε την αύξησή τους θα πρέπει να μη μειωθούν και να παραμείνουν τουλάχιστον στα ίδια επίπεδα του 2013 (ΠΑΣΕΓΕΣ, 2011).

Ο κ Γιάννης Κολυβάς διευθυντής του γραφείου της ΠΑΣΕΓΕΣ στις Βρυξέλλες δήλωσε στον «ΑγρόΤυπο» τα εξής: « Κατά την άποψή μου ενεργός αγρότης είναι αυτός που παράγει αγροτικά προϊόντα. Στη Ελλάδα όσοι εισέπρατταν και θα εισπράττουν μέχρι το 2013 λιγότερα από 5000 ευρώ, δεν θα θίγονται από τον ορισμό του ενεργού αγρότη. Εκτιμώ ότι ο ορισμός του ενεργού αγρότη έτσι όπως προτείνεται είναι πολύ «φαρδύς» για να χωρέσουν όλοι μέσα. Τα κράτη-μέλη θα έχουν δυνατότητα ευελιξίας να προσαρμόσουν αυτόν τον κανονισμό στα δικά τους δεδομένα».

Ο πρόεδρος της ΠΑΣΕΓΕΣ Τζανέτος Καραμίχας αναφέρει ότι «με τη νέα ΚΑΠ ξεκινάει η μείωση των επιδοτήσεων με 5,25% και καταλήγει το 2020 στο 9%» και παρατηρεί: «Έχουμε μείωση του προϋπολογισμού. Εμείς λέμε το ελάχιστο που θα πρέπει να δει η Ευρώπη σ' αυτή την ύφεση, είναι ο προϋπολογισμός για τη γεωργία.

Για τον ορισμό του "ενεργού" αγρότη που επιχειρεί να δώσει η Ε.Ε. παρατηρεί ότι «το θεωρούμε αστείο να μπαίνει ως αρχή, ο "ενεργός" αγρότης να είναι αυτός που το 5% των εισοδημάτων του προέρχεται όχι από αγροτικό εισόδημα, αλλά από επιδοτήσεις. Εμείς το έχουμε νομοθετήσει και στο Δ.Σ. της ΠΑΣΕΓΕΣ προσανατολιζόμαστε να πάμε σ' αυτό που έχει νομοθετήσει η χώρα. "Ενεργός" αγρότης είναι αυτός που το 35% των εισοδημάτων του προέρχεται από την αγροτική ενασχόληση, από εμπορική αξία γεωργικής δραστηριότητας».

Μιλώντας στις Βρυξέλλες, ο πρόεδρος της Copra, Γκερντ Ζόνλαϊτνερ, τόνισε τα εξής: «Φοβούμαστε ότι οι προτάσεις της Κομισιόν, που προτείνει νέους υποχρεωτικούς περιβαλλοντικούς περιορισμούς στους Ευρωπαίους αγρότες, δεν θα πετύχουν το στόχο τους και απλά θα βάλουν κι άλλα έξοδα στους ώμους τους, απειλώντας την ανταγωνιστικότητα και την οικονομική τους βιωσιμότητα. Στηρίζουμε την αρχή οι ενισχύσεις της ΚΑΠ στον πρώτο πυλώνα να πάνε στους ενεργούς αγρότες αλλά τα κράτη μέλη θα πρέπει να απαιτήσουν ένα βαθμό ευελιξίας ώστε αυτό να γίνει αποτελεσματικά. Η Κομισιόν κινείται στη σωστή κατεύθυνση όσον αφορά την ανακατανομή των άμεσων ενισχύσεων αλλά πρέπει να γίνει σεβαστή η ανάγκη για δίκαιη και ισότιμη μεταχείριση όλων των αγροτών, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές συνθήκες. Η απομάκρυνση από το ιστορικό μοντέλο θα σημάνει και

μεγαλύτερη εναρμόνιση, αλλά τα κράτη μέλη θα πρέπει να έχουν το χρόνο και την ευελιξία να αντισταθμίσουν τις αρνητικές συνέπειες».

Τέλος, Ο πρόεδρος της ΕΑΣ Μεσσηνίας Βασίλης Κοζομπόλης παρατηρεί ότι «η νέα ΚΑΠ αφού δεν έχει αύξηση στον προϋπολογισμό της και τα ίδια χρήματα θα μοιραστούν σε περισσότερα χέρια, σημαίνει μεγαλύτερη φτώχεια στον αγροτικό κόσμο». Εκφράζοντας τη διαφωνία του για τον ορισμό της έννοιας του "ενεργού" αγρότη, σημειώνει: «Είχαμε επενδύσει πολλά στον όρο του "ενεργού" αγρότη. Και αυτό το χαρτί κάρηκε. Επιδιώκαμε τα χρήματα να πάνε εκεί που πρέπει να πάνε, αλλά με την πρόβλεψη του 5% της επιδότησης στο σύνολο του εξωγεωργικού εισοδήματος, αποκλείονται μόνο μικροί παραγωγοί που δεν είναι αγρότες. Το όφελος για τους αγρότες θα είναι ελάχιστο, μηδέν. Βέβαια υπάρχει δυνατότητα το 5% να γίνει παραπάνω, καθώς το κράτος - μέλος θα αποφασίσει».

Στο σημείο αυτό ο κ. Κουτσουπιάς εξήγησε ότι το 5% είναι το προτεινόμενο κατώτατο όριο. Η κυβέρνηση δικαιούται να πει ότι δικαιούχοι θα είναι π.χ. οι κατά κύριο επάγγελμα αγρότες, εκείνοι που έχουν, όχι το 5 αλλά το 50% του εισοδήματός τους απ' τον αγροτικό τομέα. Το 5% πάντως είναι εξαιρετικά χαμηλό ποσοστό και αν αυτό υιοθετηθεί απ' την κυβέρνηση θα εξακολουθήσουν να παίρνουν επιδοτήσεις άνθρωποι που στην πραγματικότητα... μόνο αγρότες δεν είναι (ΠΑΣΕΓΕΣ, 2011). Το κριτήριο του 5%, εφόσον τελικά περάσει, είναι χαλαρό και θα απογοητεύσει όσους είχαν πιστέψει ότι θα δίνονταν ενισχύσεις σε όσους πραγματικά παράγουν.

Αναμφίβολα, ο ορισμός του ενεργού γεωργού, που εισηγείται η Κομισιόν, εγείρει ένα κρίσιμο ερώτημα, ήτοι κατά πόσο επιλέγουμε τη διεύρυνση των δικαιούχων ή τη στόχευση των πόρων στους κατ' επάγγελμα γεωργούς.

Με βάση τα όσα προαναφέρθηκαν η αποσαφήνιση της έννοιας του «ενεργού» αγρότη είναι ένα πολύπλοκο ζήτημα. Ήδη υπάρχουν πολλές συζητήσεις γι' αυτόν τον ορισμό και υπάρχουν κράτη που τον θέλουν πιο «ανοιχτό» και άλλα που τον θέλουν πιο «κλειστό». Το ερώτημα είναι αν υπάρχει από ελληνικής πλευράς κάποια διαπραγματευτική στρατηγική ή θα αποδεχτούμε τελευταία στιγμή ότι οι άλλες χώρες αποφασίσουν.

Το περιοριστικό κριτήριο που έχει προταθεί από την Κομισιόν είναι η μη καταβολή ενισχύσεων σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα, των οποίων τα ετήσια έσοδα από τη γεωργική δραστηριότητα δεν ξεπερνούν το 5% των συνολικών εισοδημάτων που αντλούνται από όλες τις οικονομικές τους δραστηριότητες.

Οι ελάχιστες προϋποθέσεις για τη λήψη των άμεσων ενισχύσεων είναι η μη καταβολή ενισχύσεων στις περιπτώσεις, στις οποίες το συνολικό ποσό της ετήσιας πληρωμής, που θα λαμβάνει ένας γεωργός, θα είναι κατώτερο των 100 ευρώ ή η επιλέξιμη περιοχή της καλλιέργειας είναι κάτω του ενός εκταρίου. Δεδομένης, ωστόσο, της ετερογενούς διάρθρωσης των εκμεταλλεύσεων, τα κράτη μέλη θα μπορούν να εφαρμόζουν κατώτατα επίπεδα (εντός των ορίων που προβλέπονται στην πρόταση Κανονισμού, τα οποία ως προς την Ελλάδα ορίζονται στα 400 ευρώ και 0,4 εκτάρια), τα οποία ανταποκρίνονται στην ιδιαίτερη κατάστασή τους. Η Ελλάς, σύμφωνα με την πρόταση της Κομισιόν, δύναται να μην εφαρμόσει ελάχιστες προϋποθέσεις ως προς τη λήψη άμεσων ενισχύσεων στα μικρά νησιά του Αιγαίου.

Επίσης, ο ενεργός αγρότης σύμφωνα με την ΠΕΝΑ είναι αυτός που:

- α) είναι κάτοικος υπαίθρου και ασκεί τα επαγγέλματά του στην ύπαιθρο
- β) έχει υποβάλει δήλωση στο Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου (ΟΣΔΕ)
- γ) απασχολείται πλήρως με αγροτικά επαγγέλματα (φροντιστής περιβάλλοντος, γεωργός, κτηνοτρόφος, αλιεύς, δασεργάτης, παραγωγός-μεταποιητής-έμπορος της αγροτικής του παραγωγής, λειτουργός αγροτουριστικής επιχείρησης)
- δ) εξασφαλίζει το μεγαλύτερο μέρος των εισοδημάτων του από αγροτικά επαγγέλματα
- ε) είναι ασφαλισμένος στον Οργανισμό Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ) και
- στ) διατηρεί κανονικά φορολογικά στοιχεία όπως κάθε σύγχρονος επαγγελματίας.

Τέλος, το σύνολο των ωρών εργασίας και διοίκησης που αντιστοιχούν στη δική του συμμετοχή δεν πρέπει να είναι λιγότερο από ένα κατώτατο όριο, για παράδειγμα, 1.200 ώρες το χρόνο, ή λιγότερο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

2.1 Μεθοδολογία

Στη μέχρι τώρα πορεία της ανάλυσής μας αναφέρθηκε πως ορίζεται η έννοια του «ενεργού αγρότη» από την Ευρωπαϊκή Ένωση, χωρίς βέβαια να έχει παρθεί κάποια τελεσίδικη απόφαση.

Λαμβάνοντας λοιπόν, υπόψη τα κριτήρια της ΕΕ έγινε προσπάθεια καταμέτρησης των ενεργών αγροτών στην Ελλάδα. Αρχικά, πήραμε τα στοιχεία από την έρευνα εργατικού δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ και αφού έγινε η κατάλληλη επεξεργασία με ένα στατιστικό πρόγραμμα, το spss καταλήξαμε κατά προσέγγιση ποιος είναι ο αριθμός των ενεργών αγροτών. Τα στοιχεία προέρχονταν από το δεύτερο τρίμηνο του 2008 και 2011, καθώς το δεύτερο τρίμηνο είναι το πιο αντιπροσωπευτικό του έτους. Ερωτήσεις οι οποίες αφορούσαν τι επάγγελμα δηλώνουν, πόσες ώρες εργάζονται το χρόνο και ποιο ταμείο ασφάλισης έχουν, δίνουν μία εικόνα για τον αριθμό των «ενεργών αγροτών», αφού αποτελούν κάποια από τα ορισθέντα κριτήρια από την ΕΕ.

Μετά εμβαθύνουμε την ανάλυσή μας μελετώντας μία εκτενή βάση δεδομένων, η οποία περιλαμβάνει ένα μεγάλο εύρος γεωργικών στοιχείων και δομών από 431 εκμεταλλεύσεις από πέντε νομούς της Ελλάδας. Οι νομοί αυτοί είναι οι: Μεσσηνίας, Ηλείας, Βοιωτίας, Αργολίδας και Κυκλάδων.

Η εγκυρότητα της βάσης του εργαστηρίου Αγροτικής Οικονομίας του ΓΠΑ επικυρώνεται από την απογραφή γεωργίας-κτηνοτροφίας 1999-2000 (πίνακας 2.1), όπου παρουσιάζεται η κατανομή σε τάξεις μεγέθους της έκτασης που έχει η ελαιοκαλλιέργεια μέσα στις ελαιοκομικές εκμεταλλεύσεις.

Στοιχεία όπως το Συνολικό Οικογενειακό Εισόδημα (ΣΟΕ), το Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα (ΓΟΕ), η ξένη εργασία, οι συνολικές ΜΑΕ βοήθησαν στο να δώσουν μια εικόνα για τα τεχνικοοικονομικά χαρακτηριστικά και τα οικονομικά αποτελέσματα των εκμεταλλεύσεων.

Έτσι γνωρίζοντας τα παραπάνω δεδομένα προσπαθήσαμε να καταγράψουμε σε τι διαφέρουν οι εκμεταλλεύσεις των οποίων οι κάτοχοι ανήκουν στους «ενεργούς αγρότες» και αυτών που δεν ανήκουν.

2.2 Έρευνα εργατικού δυναμικού (ΕΕΔ)

Η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού διενεργείται από το 1981. Μέχρι το 1997 τα αποτελέσματα εξάγονταν σε ετήσια βάση, με περίοδο αναφοράς το δεύτερο τρίμηνο του έτους, ενώ από το 1998 και εξής η έρευνα είναι συνεχής και παράγει τριμηνιαία αποτελέσματα. Βασικός σκοπός της είναι η κατανομή του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας (15 ετών και άνω) σε τρεις πλήρως διακριτές ομάδες : απασχολούμενοι, άνεργοι και οικονομικά μη ενεργοί.

Επιπλέον, συλλέγει πρόσθετες πληροφορίες που αφορούν δημογραφικά χαρακτηριστικά της κύριας εργασίας, ύπαρξη και χαρακτηριστικά δεύτερης εργασίας, ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό επίπεδο, συμμετοχή σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες, προηγούμενη εργασιακή εμπειρία και αναζήτηση εργασίας (ΕΛΣΤΑΤ, 2011).

Η έρευνα εργατικού δυναμικού είναι πολύ χρήσιμη στη συγκεκριμένη εργασία γιατί με την επεξεργασία των στοιχείων, θα μπορούσαμε να έχουμε μία εικόνα για τον αριθμό των ενεργών αγροτών στην Ελλάδα. Τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν είναι του δεύτερου τριμήνου του 2008 και 2011, καθώς το δεύτερο τρίμηνο είναι το πιο αντιπροσωπευτικό του έτους.

Οι ερωτήσεις «ποιο επάγγελμα κάνουν», «πόσες ώρες δουλεύουν» και «σε ποιο ταμείο είναι ασφαλισμένοι» δίνουν πληροφορίες για τον αριθμό των ενεργών αγροτών. Όπως προαναφέρθηκε, αν κάποιος δηλώνει αγρότης, δουλεύει πάνω από 1200 ώρες το χρόνο και είναι ασφαλισμένος στον ΟΓΑ πληροί κάποιες από τις προϋποθέσεις. Παρακάτω παρουσιάζονται τα στοιχεία για το 2008 και 2011 ώστε να γίνουν και οι απαραίτητες συγκρίσεις.

2.3 Βάση δεδομένων από το εργαστήριο Πολιτικής Οικονομίας ΓΠΑ

Έγινε επιπλέον διερεύνηση του θέματος με αναλυτικά στοιχεία μίας βάσης δεδομένων από 431 εκμεταλλεύσεις, η οποία βρίσκεται στο εργαστήριο πολιτικής οικονομίας του Γεωπονικού πανεπιστημίου Αθηνών. Πρόκειται κυρίως για ελαιοκομικές εκμεταλλεύσεις από το Καπαρέλλι Βοιωτίας, το Άστρος Κυνουρίας, τη Μεσσηνία, την Αμοργό, την Κρέστενα και Κοσκινά Ηλείας και την Αρχαία Επίδαυρο.

Οι εκμεταλλεύσεις προέρχονται από επιτόπιες έρευνες και έχουν μεγάλο βαθμό αντιπροσωπευτικότητας από τον πληθυσμό των εκμεταλλεύσεων στις περιοχές αυτές.

Τα στοιχεία που συλλέχθηκαν, επεξεργάστηκαν για τη δημιουργία κατάλληλων μεταβλητών όπως, επιδοτήσεις, Ακαθάριστη Πρόσοδος, συνολικό οικογενειακό εισόδημα (ΣΟΕ), γεωργικό οικογενειακό εισόδημα (ΓΟΕ) και μονάδες ανθρώπινης εργασίας (ΜΑΕ) οικογενειακής και ξένης απασχόλησης.

Παρακάτω ακολουθεί πίνακας με τη συνολική έκταση των ελαιώνων για τους έξι νομούς και με την έκταση των 431 εκμεταλλεύσεων (ΕΣΥΕ, 2000).

Πίνακας 2.1 Έκταση των εκμεταλλεύσεων

Έκταση σε στρ	ΟΙ ΕΞΙ ΝΟΜΟΙ		Το δείγμα μας (431 εκμ.)	
	Εκμεταλλεύσεις	%	Εκμεταλλεύσεις	%
< 1,9	5.265	5,3%	11	2,6%
2 - 4,9	19.883	20,0%	73	16,9%
5 - 9,9	21.937	22,1%	97	22,5%
10 - 19,9	24.464	24,6%	115	26,7%
20 - 29,9	12.088	12,2%	68	15,8%
30 - 39,9	6.609	6,7%	23	5,3%
40 - 49,9	3.571	3,6%	16	3,7%
50 - 69,9	3.320	3,3%	20	4,6%
70 - 99,9	1.447	1,5%	6	1,4%
100 - 199,9	632	0,6%	1	0,2%
200 και άνω	43	0,0%	1	0,2%
Σύνολο	99.259	100,0%	431	100,0%
Μέσο μεγ. Εκμ		15,9		17,7

Πηγή: ΕΣΥΕ, 2000

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1 Αποτελέσματα της ΕΕΔ

Το 2008 ο αριθμός των ατόμων που δηλώνουν κατ' επάγγελμα αγρότες είναι 496627, με τους περισσότερους να ασχολούνται με την καλλιέργεια μη πολυετών φυτών με ποσοστό 44,86%. Ο μεγαλύτερος αριθμός είναι αυτοαπασχολούμενοι χωρίς προσωπικό με ποσοστό 63,53%, κάτι που φαίνεται αναλυτικά στον πίνακα 3.1.

Πίνακας 3.1 Θέση στο επάγγελμα κατά κλάδους απασχόλησης για το 2008

Θέση στο επάγγελμα	Καλλιέργεια μη πολυετών φυτών	Πολυετείς καλλιέργειες	Πολλαπλ. ασιασμός των φυτών	Ζωική παραγωγή	Μικτές γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες	Υποστηρικτικές προς τη γεωργία δραστηριότητες	Σύνολο	Σύνολο %
Αυτοαπασχολούμενος με προσωπικό	13744	14705	1419	4306	2190	0	36364	7,32
Αυτοαπασχολούμενος χωρίς προσωπικό	142676	105781	11042	32269	23336	375	315479	63,52
Μισθωτός	14126	6595	3051	3263	646	3013	30694	6,18
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση	52260	34367	3297	11375	12791	0	114090	22,97
Σύνολο	222806	161448	18809	51213	38963	3388	496627	100%
Σύνολο %	44,86	32,51	3,79	10,31	7,85	0,68	100	

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών στοιχείων ΕΕΔ

Στον επόμενο πίνακα παρατηρούμε ότι από τους 496627 αγρότες οι 450378 είναι ασφαλισμένοι στον ΟΓΑ, δηλαδή το 90,7%, ποσοστό αναμενόμενο αφού οι περισσότεροι αγρότες έχουν το συγκεκριμένο ταμείο ασφάλισης. Το υπόλοιπο 9,3% μοιράζεται σε ΙΚΑ, δημόσιο, ΟΑΕΕ ή είναι ανασφάλιστο ή δεν έχει απαντήσει στο συγκεκριμένο ερώτημα.

Πίνακας 3.2 Ταμείο ασφάλισης ανάλογα με τον κλάδο απασχόλησης (2008)

Ταμεία	Καλλιέργεια μη πολυετών φυτών	Πολυετείς καλλιέργειες	Πολλαπλασιασμός των φυτών	Ζωική παραγωγή	γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες	ικτικές προς γεωργία δραστηριότητες	Σύνολο	Σύνολο %
ΙΚΑ	4992	3766	1415	3678	266	2321	16438	3,31
ΟΓΑ	202720	150804	16487	42087	37297	983	450378	90,69
ΔΗΜΟΣΙΟ	225	640	320	223	311	0	1719	0,35
ΟΑΕΕ (ΓΕΒΕ, ΤΣΑΥ, Ταμείο Εμπόρων)	1383	1165	301	1801	276	85	5011	1,01
Λοιπά	1868	1103	0	291	167	0	3429	0,69
Ανασφάλιστος	11353	3567	228	2856	645	0	18649	3,76
Δε γνωρίζει/Δεν απαντά	266	402	59	277	0	0	1004	0,20
Σύνολο	222807	161447	18810	51213	38962	3389	496628	100

Πηγή: επεξεργασμένα στοιχεία από ΕΕΔ, ΕΛΣΤΑΤ

Όσον αφορά τις ώρες εργασίας το χρόνο, πολλαπλασιάζουμε τις εβδομαδιαίες ώρες εργασίας με το 44, αφού ένα ισοδύναμο ανθρωποέτος πλήρους απασχόλησης στη γεωργία έχει 1750 ώρες, με 40 ώρες την εβδομάδα προκύπτουν 43,75 εβδομάδες.

Παρακάτω δίνονται πίνακες με τις ετήσιες ώρες εργασίας για το 2008 και την απασχόληση των αγροτών στους διάφορους κλάδους.

Πίνακας 3.3 Αριθμός γεωργών και ετήσιες ώρες εργασίας

Ετήσιες ώρες εργασίας	Αριθμός αγροτών	Αριθμός %
0-880	105865	21,32
924-1320	79644	16,04
1364- 1760	95152	19,16
1804-2200	108783	21,90
2244-2640	57615	11,60
2684-3080	43096	8,68
3124-3520	6471	1,30
Σύνολο	496626	100

Πίνακας 3.4 Ετήσιες ώρες απασχόλησης ανά κλάδο για το 2008

Ώρες	Καλλιέργεια μη πολυετών φυτών	Πολυετείς καλλιέργειες	Πολλαπλασιασμός των φυτών	Ζωική παραγωγή	Μικτές γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες	Υποστηρικτικές προς τη γεωργία δραστηριότητες	Σύνολο
Αυτοπασχολούμενος με προσωπικό 0-880 ώρες	4309	2918	505	98	240	0	8070
Αυτοπασχολούμενος χωρίς προσωπικό 0-880	31962	29665	3071	1371	514	0	66583
Μισθωτός 0-880	846	553	111	212	0	360	2082
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση 0-880	16375	10457	1333	405	560	0	29130
	53492	43593	5020	2086	1314	360	105865
Αυτοπασχολούμενος με προσωπικό 924-1320 ώρες	1129	1717	0	121	0		2967
Αυτοπασχολούμενος χωρίς προσωπικό 924-1320	23881	22053	2168	2052	833		50987
Μισθωτός 924-1320	2341	848	293	386	0		3868
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση 924-1320	10868	7512	295	2174	973		21822
	38219	32130	2756	4733	1806		79644
Αυτοπασχολούμενος με προσωπικό 1364-1760 ώρες	2906	1669	193	292	53	0	5113
Αυτοπασχολούμενος χωρίς προσωπικό 1364-1760	26395	22344	2662	3624	2778	0	57803
Μισθωτός 1364-1760	6006	2379	1808	1053	0	1102	12348
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση 1364-1760	8009	6402	518	2227	2732	0	19888
	43316	32794	5181	7196	5563	1102	95152

Πίνακας 3.4 (Συνέχεια)

Όρες	Καλλιέργεια μη πολυετών φυτών	Πολυετείς καλλιέργειες	Πολλαπλασιασμός των φυτών	Ζωική παραγωγή	Μικτές γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες	Υποστηρικτικές προς τη γεωργία δραστηριότητες	Σύνολο
Αυτοπασχολούμενος με προσωπικό 1804-2200 ώρες	2164	3751	327	550	474	0	7266
Αυτοπασχολούμενος χωρίς προσωπικό 1804-2200	35274	22999	1903	4496	3795	197	68664
Μισθωτός 1804-2200	3856	2648	727	576	512	1303	9622
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση 1804-2200	9734	7763	993	1975	2766	0	23231
	51028	37161	3950	7597	7547	1500	108783
Αυτοπασχολούμενος με προσωπικό 2244-2640	2431	2752	301	1498	432	0	7414
Αυτοπασχολούμενος χωρίς προσωπικό 2244-2640	17180	7441	859	7601	5201	0	38282
Μισθωτός 2244-2640	817	167	0	188	0	95	1267
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση 2244-2640	3808	2232	157	2366	2089	0	10652
	24236	12592	1317	11653	7722	95	57615
Αυτοπασχολούμενος με προσωπικό 2684-3080 ώρες	733	1691	93	1746	992	0	5255
Αυτοπασχολούμενος χωρίς προσωπικό 2684-3080	5987	1279	380	10968	9678	179	28471
Μισθωτός	260	0	112	701	134	154	1361
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση 2684-3080	2348	0	0	1990	3671	0	8009
Σύνολο	9328	2970	585	15405	14475	333	43096

Πίνακας 3.4 (Συνέχεια)

Ωρες	Καλλιέργεια μη πολυετών φυτών	Πολυετείς καλλιέργειες	Πολλαπλασιασμός των φυτών	Ζωική παραγωγή	Μικτές γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες	Υποστηρικτικές προς τη γεωργία δραστηριότητες	Σύνολο
Αυτοπασχολούμενος με προσωπικό 3124-3520 ώρες	73	207		0	0		280
Αυτοπασχολούμενος χωρίς προσωπικό 3124-3520	1996	0		2157	537		4690
Μισθωτός 3124-3520	0	0		147	0		147
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση 3124-3520	1116	0		238	0		1354
	3185	207		2542	537		6471
Αυτοπασχολούμενος με προσωπικό (Σύνολο)	13745	14705	1419	4305	2191	0	36365
Αυτοπασχολούμενος χωρίς προσωπικό (Σύνολο)	142675	105781	11043	32269	23336	376	315480
Μισθωτός (Σύνολο)	14126	6595	3051	3263	646	3014	30695
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση (Σύνολο)	52258	34366	3296	11375	12791	0	114086
Σύνολο	222804	161447	18809	51212	38964	3390	496626

Πηγή: επεξεργασία πρωτογενών στοιχείων ΕΕΔ, ΕΛΣΤΑΤ

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, βλέπουμε ότι αυτοί που δηλώνουν κατ' επάγγελμα αγρότες είναι 496628 αλλά ασφαλισμένοι στον ΟΓΑ είναι οι 450378. Επίσης, δεν δουλεύουν όλοι 1200 ώρες το χρόνο και πάνω αλλά οι 311.117 όπως φαίνεται στον πίνακα 3.4. Άρα με βάση το κριτήριο αυτό περίπου το 62,65% των αγροτών θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ενεργοί για το 2008.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αντίστοιχα στοιχεία για το 2011 ώστε να φανούν ποιες αλλαγές έχουν γίνει μέχρι σήμερα.

Πίνακας 3.5 Αριθμός αγροτών κατά κλάδους απασχόλησης για το 2011

κλάδος απασχόλησης	Αριθμός γεωργών	Σύνολο %
Καλλιέργεια μη πολυετών φυτών	234551	47,91
Πολυετείς καλλιέργειες	156280	31,92
Πολλαπλασιασμός των φυτών	6398	1,31
Ζωική παραγωγή	47881	9,78
Μικτές γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες	36856	7,53
Υποστηρικτικές προς τη γεωργία δραστηριότητες	7647	1,56
Σύνολο	489612	100

Πηγή: επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων ΕΕΔ, ΕΛΣΤΑΤ

Ο αριθμός των ατόμων που δηλώνουν κατ' επάγγελμα αγρότες το 2011 είναι 489612 , αριθμός μειωμένος κατά 1,4% συγκριτικά με αυτόν του 2008 (πίνακας 3.1).

Ο μεγαλύτερος αριθμός των αγροτών είναι ασφαλισμένοι στον ΟΓΑ με ποσοστό 90,06% όπως φαίνεται στον πίνακα 3.6, ποσοστό σχεδόν ίδιο με αυτό του 2008.

Πίνακας 3.6 Ταμεία ασφάλισης των αγροτών για το 2011

Ταμεία	Καλλιέργεια μη πολυετών φυτών	Πολυετείς καλλιέργειες	Πολλαπλασιασμός των φυτών	Ζωική παραγωγή	Μικτές γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες	Υποστηρικτικές προς τη γεωργία δραστηριότητες	Σύνολο	Σύνολο %
ΙΚΑ	8796	5072	1674	3018	1123	2920	22603	4,62
ΟΓΑ	213034	145444	4328	40047	34719	3391	440963	90,06
Δημόσιο	913	469	0	274	0	138	1794	0,37
ΟΑΕΕ (ΤΕΒΕ, ΤΣΑΥ, Ταμείο Εμπόρων)	1744	757	396	1053	165	176	4291	0,88
Λοιπά	274	259	0	375	0	0	908	0,19
Ανασφάλιστος	9444	4012	0	2730	850	1021	18057	3,69
Δε γνωρίζει/ Δεν απαντά	345	267	0	383	0	0	995	0,20
Σύνολο	234550	156280	6398	47880	36857	7646	489611	100

Πηγή: επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων ΕΕΔ, ΕΛΣΤΑΤ

Όπως αναφέρθηκε τρία κριτήρια μπορούν να εξεταστούν από την έρευνα εργατικού δυναμικού για να βρεθεί ο αριθμός των ενεργών αγροτών στη χώρα μας. Παρουσιάστηκαν ήδη τα δύο και ακολουθούν δύο τελευταίοι πίνακες με τις ετήσιες ώρες εργασίας των αγροτών για το 2011 αλλά και αν είναι αυτοαπασχολούμενοι, μισθωτοί ή βοηθοί στην οικογενειακή εργασία.

Πίνακας 3.7 Ετήσιες ώρες εργασίας για το 2011

Ετήσιες ώρες εργασίας	Αριθμός αγροτών	Αριθμός %
0-880	97465	19,91
924-1320	68925	14,08
1364- 1760	111159	22,70
1804-2200	114270	23,34
2244-2640	52241	10,67
2684-3080	39347	8,04
3124-3520	6204	1,27
Σύνολο	489611	100

Πίνακας 3.8 Ετήσιες ώρες απασχόλησης και θέσεις στο επάγγελμα

Ωρες	Καλλιέργεια μη πολυετών φυτών	Πολυετείς καλλιέργειες	Πολλαπλασιασμός των φυτών	Ζωική παραγωγή	Μικτές γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες	Υποστηρικτικές προς τη γεωργία δραστηριότητες	Σύνολο
Αυτοπασχολούμενος με προσωπικό 0-880 ώρες	3180	5639	0	0	176	0	8995
Αυτοπασχολούμενος χωρίς προσωπικό 0-880	36352	25434	665	694	249	170	63564
Μισθωτός 0-880	2442	1108	0	0	0	226	3776
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση 0-880	12431	7330	0	997	372	0	21130
	54405	39511	665	1691	797	396	97465
Αυτοπασχολούμενος με προσωπικό 924-1320	1232	2613	0	129	0	0	3974
Αυτοπασχολούμενος χωρίς προσωπικό 924-1320	18070	17446	379	1741	2197	170	40003
Μισθωτός 924-1320	2819	1704	108	229	0	153	5013
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση 924-1320	10524	5960	84	1097	2270	0	19935
	32645	27723	571	3196	4467	323	68925
Αυτοπασχολούμενος με προσωπικό 1364-1760	3383	3427	162	808	119	176	8075
Αυτοπασχολούμενος χωρίς προσωπικό 1364-1760	34079	22615	857	2989	4053	104	64697
Μισθωτός 1364-1760	7217	4683	872	970	374	3278	17394
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση 1364-1760	10465	5542	127	1945	2914	0	20993
	55144	36267	2018	6712	7460	3558	111159

Πίνακας 3.8 (Συνέχεια)

Όρες	Καλλιέργεια μη πολυετών φυτών	Πολυετείς καλλιέργειες	Πολλαπλασιασμός των φυτών	Ζωική παραγωγή	Μικτές γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες	Υποστηρικτικές προς τη γεωργία δραστηριότητες	Σύνολο
Αυτοπασχολούμενος με προσωπικό 1804-2200	5894	4549	0	541	0	0	10984
Αυτοπασχολούμενος χωρίς προσωπικό 1804-2200	35526	21898	1084	4827	5526	75	68936
Μισθωτός 1804-2200	5076	4193	1393	814	599	3084	15159
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση 1804-2200	9039	4053	340	3574	2185	0	19191
	55535	34693	2817	9756	8310	3159	114270
Αυτοπασχολούμενος με προσωπικό 2244-2640	1810	1666	233	1115	1318	0	6142
Αυτοπασχολούμενος χωρίς προσωπικό 2244-2640	16682	11937	0	5097	4267	210	38193
Μισθωτός 2244-2640	1330	0	0	0	164	0	1494
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση 2244-2640	2971	1557	0	881	1003	0	6412
	22793	15160	233	7093	6752	210	52241
Αυτοπασχολούμενος με προσωπικό 2684-3080	1007	994		2049	247		4297
Αυτοπασχολούμενος χωρίς προσωπικό 2684-3080	9939	1463		11743	7054		30199
Μισθωτός 2684-3080	0	0		486	0		486
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση 2684-3080	1283	468		1910	704		4365
	12229	2925		16188	8005		39347

Πίνακας 3.8 (συνέχεια)

Ωρες	Καλλιέργεια μη πολυετών φυτών	Πολυετείς καλλιέργειες	Πολλαπλασιασμός των φυτών	Ζωική παραγωγή	Μικτές γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες	Υποστηρικτικές προς τη γεωργία δραστηριότητες	Σύνολο
Αυτοπασχολούμενος με προσωπικό 3124-3520 ώρες	136		0	213	92		441
Αυτοπασχολούμενος χωρίς προσωπικό 3124-3520	1109		93	1837	803		3842
Μισθωτός 3124-3520	235		0	112	0		347
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση 3124-3520	320		0	1086	168		1574
	1800		93	3248	1063		6204
Αυτοπασχολούμενος με προσωπικό (Σύνολο)	16642	18888	395	4855	1952	176	42908
Αυτοπασχολούμενος χωρίς προσωπικό (Σύνολο)	151757	100793	3078	28928	24149	729	309434
Μισθωτός (Σύνολο)	19119	11688	2373	2611	1137	6741	43669
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση (Σύνολο)	47033	24910	551	11490	9616	0	93600
Σύνολο	234551	156279	6397	47884	36854	7646	489611

Πηγή: επεξεργασία πρωτογενών στοιχείων ΕΕΔ, ΕΛΣΤΑΤ

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι οι αγρότες που έχουν πάνω από 1200 ώρες εργασίας το χρόνο είναι 323.221, δηλαδή το 66% των αγροτών, ενώ το 2008 ήταν 311.117. Παρατηρείται επομένως αρκετά μεγάλη αύξηση με 12104 παραπάνω ενεργούς αγρότες κατά 3,35%.

3.2 Παρουσίαση της βάσης δεδομένων του εργαστηρίου πολιτικής οικονομίας του τμήματος ΑΟΑ του ΓΠΑ

Χρησιμοποιώντας μερικά από τα κριτήρια για το αν είναι κάποιος ενεργός αγρότης ή όχι, η βάση δεδομένων μας δίνει στοιχεία για το συγκεκριμένο ζήτημα.

Αρχικά αναφέρθηκε ότι ενεργός αγρότης θεωρείται αυτός που έχει συνολικό ποσό ετήσιας πληρωμής πάνω από 400 ευρώ ή επιλέξιμη περιοχή καλλιέργειας πάνω από 4 στρέμματα όσον αφορά στην Ελλάδα.

Αν ανατρέξουμε στη βάση δεδομένων παρατηρούμε ότι μόνο οι 29 από τις 431 εκμεταλλεύσεις έχουν έκταση κάτω από 4 στρέμματα, δηλαδή το 6,8%. Αυτές οι εκμεταλλεύσεις προέρχονται οι έξι από την Αμοργό (1,4%), οι δέκα από το νομό Ηλείας (2,3%), οι πέντε από την Επίδαυρο (1,16%) και οι οχτώ (1,86%) από το Άστρος. Άρα οι κάτοχοι των υπόλοιπων εκμεταλλεύσεων (93,2%) μπορούν να θεωρηθούν ενεργοί αγρότες.

Όσον αφορά στις επιδοτήσεις φαίνεται ότι οι 125 εκμεταλλεύσεις επιδοτούνται με λιγότερο από 400 ευρώ. Αν μελετήσουμε το σύνολο των εκμεταλλεύσεων παρατηρούμε ότι το 10,2% από την Επίδαυρο, το 6,1% από το Άστρος, το 7,19% από την Αμοργό, το 3,3% από την Κρέστενα και το 2,3% από την Κοσκινά επιδοτούνται με λιγότερα από 400 ευρώ. Οι αρχηγοί των υπολοίπων 306 εκμεταλλεύσεων, δηλαδή το 71% θεωρούνται ενεργοί αγρότες σύμφωνα με το κριτήριο.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, ενεργός αγρότης θεωρείται αυτός που εργάζεται από 1200 ώρες και πάνω το χρόνο. Στη βάση δεδομένων για το συγκεκριμένο κριτήριο έχουμε 413 εκμεταλλεύσεις. Παρατηρούμε ότι μόνο οι 48 εκμεταλλεύσεις (11,6%) πληρούν αυτό το κριτήριο καθώς οι αρχηγοί των υπολοίπων 365 εκμεταλλεύσεων (88,4%) δουλεύουν λιγότερο από 1200 ώρες το χρόνο. Το 11,6% δεν περιλαμβάνει καθόλου περιοχές από το νομό Μεσσηνίας και την Κοσκινά Ηλείας. Οι αρχηγοί των εκμεταλλεύσεων που μπορούν να θεωρηθούν ενεργοί προέρχονται 1,45 % από την Κρέστενα, 1,94% από τη Επίδαυρο, 3,4% από το Καπαρέλλι, 4,36% από το Άστρος και 0,48% από την Αμοργό.

Τέλος, έχει προταθεί η μη καταβολή ενισχύσεων όταν το ετήσιο ποσό άμεσων ενισχύσεων είναι κατώτερο του 5% των εισοδημάτων που απέκτησαν από μη γεωργικές δραστηριότητες.

Σύμφωνα με τα δεδομένα μας, οι 289 (67%) εκμεταλλεύσεις δεν πληρούν αυτή την προϋπόθεση και μόλις οι κάτοχοι των 142 εκμεταλλεύσεων (33%) μπορούν να θεωρηθούν ενεργοί αγρότες. Αναλυτικότερα, το μεγαλύτερο ποσοστό των εκμεταλλεύσεων των οποίων οι αρχηγοί θεωρούνται ενεργοί αγρότες, προέρχεται από τη Μεσσηνία (12,8%) και ακολουθούν η Κοσκινά με 6,03%, το Άστρος με 4,9%, η Κρέστενα με 3,5%, το Καπαρέλλι με 2,32%, η Επίδαυρος με 2,08% και τέλος η Αμοργός με 1,4%.

Συνοψίζοντας το 6,8% των εκμεταλλεύσεων έχουν έκταση λιγότερο από τέσσερα στρέμματα και το 29% του συνόλου επιδοτείται με λιγότερο από 400 ευρώ. Όσον αφορά τις ώρες εργασίας στην εκμετάλλευση μόνο το 11,6 % των αρχηγών δουλεύουν πάνω από 1200 ώρες ετησίως. Τέλος, ένα χαμηλό ποσοστό των αγροτών και συγκεκριμένα το 33% παίρνει ετήσιες άμεσες ενισχύσεις πάνω από το 5% των συνολικών εισοδημάτων που απέκτησε από μη γεωργικές δραστηριότητες.

3.2.1 Σύνδεση των τεχνικοοικονομικών χαρακτηριστικών και οικονομικών αποτελεσμάτων των εκμεταλλεύσεων της βάσης με την έννοια του «ενεργού αγρότη»

Όσον αφορά το πρώτο κριτήριο αναφέρθηκε ότι 402 εκμεταλλεύσεις έχουν έκταση πάνω από 4 στρέμματα και 29 έχουν λιγότερη από 4 στρέμματα. Στις πρώτες παρατηρούνται κατά μέσο όρο 1,95 ισοδύναμα ενήλικα μέλη (IEM) ενώ στη δεύτερη κατηγορία 1,83 IEM. Ο δείκτης IEM δείχνει το μέγεθος του νοικοκυριού και αποτελεί μία μέθοδο του ΟΟΣΑ και της Eurostat. Σύμφωνα με το δείκτη αυτό παρουσιάζονται όλα τα μέλη του νοικοκυριού αναλυτικά και ο αρχηγός ισοδυναμεί με 1 μονάδα, όλα τα άλλα μέλη πάνω από δεκατεσσάρων ετών με 0,5 μονάδες και τα παιδιά μέχρι 13 ετών με 0,3 μονάδες. Αν διαιρεθεί το Συνολικό οικογενειακό εισόδημα με το IEM εξάγεται συμπέρασμα για το βιοτικό επίπεδο του νοικοκυριού.

Ένα άλλο στοιχείο άξιο σχολιασμού είναι ο τομέας της απασχόλησης, ο οποίος δίνει στοιχεία για την οικογενειακή γεωργική απασχόληση και την ξένη εργασία εκφρασμένα σε MAE και ώρες εργασίας. Οι εκμεταλλεύσεις από 4 στρέμματα και πάνω έχουν 1,97 MAE οικογενειακής απασχόλησης ενώ οι υπόλοιπες 2,05 MAE. Σημαντική είναι η ξένη εργασία εντός της εκμετάλλευσης, η οποία για τις εκμεταλλεύσεις πάνω από 4 στρέμματα ανέρχεται στις 257 ώρες και 0,23 MAE κατά μέσο όρο ενώ για τις υπόλοιπες 29 στις 39,6 ώρες και 0,14 MAE. Παρατηρούμε ότι οι εκμεταλλεύσεις πάνω από 4 στρέμματα έχουν μεγάλο ποσοστό οικογενειακής απασχόλησης αλλά και ξένης εργασίας σε σχέση με τις υπόλοιπες.

Παραμένοντας στο πρώτο κριτήριο αναφέρθηκε ότι ενεργός αγρότης θεωρείται αυτός που έχει συνολικό ποσό ετήσιας πληρωμής πάνω από 400 ευρώ. Εδώ οι 125 εκμεταλλεύσεις επιδοτούνται με λιγότερο από 400 ευρώ και οι 306 με περισσότερα από 400 ευρώ. Οι πρώτες έχουν 2 IEM ενώ οι δεύτερες 1,89 IEM. Τέλος, η πρώτη κατηγορία έχει 120 ώρες ξένης εργασίας ενώ η δεύτερη 292 ώρες κατά μέσο όρο .

Όσον αφορά το δεύτερο κριτήριο υπολογίστηκαν 365 εκμεταλλεύσεις των οποίων οι αρχηγοί έχουν λιγότερες από 1200 ώρες και μόνο 48 οι οποίες πληρούν την προϋπόθεση. Η πρώτη κατηγορία έχει 1,87 IEM και η δεύτερη 2 IEM. Επίσης, η πρώτη κατηγορία έχει 0,33 MAE οικογενειακής εργασίας και 0,07 MAE ξένης ή αλλιώς 144 ώρες ξένης εντός της εκμετάλλευσης. Όσον αφορά τη δεύτερη υπολογίστηκε 1,9 MAE οικογενειακής εργασίας και 0,8 MAE ξένης ή αλλιώς 1456

ώρες ξένης εργασίας. Παρατηρούμε ότι οι αρχηγοί των εκμεταλλεύσεων που εργάζονται πάνω από 1200 ώρες το χρόνο χρησιμοποιούν την ξένη εργασία για μεγάλο αριθμό ωρών, γεγονός αναμενόμενο αφού οι αλλοδαποί προσφέρουν επιπλέον βοήθεια στην εκμετάλλευση. Άρα οι ενεργοί αγρότες αυτού του κριτηρίου δουλεύουν πολύ εντός της εκμετάλλευσης, χρησιμοποιώντας όμως και πολλή ξένη εργασία.

Τέλος, αναφέρθηκε ότι όταν το ετήσιο ποσό άμεσων ενισχύσεων είναι κατώτερο του 5% των εισοδημάτων που απέκτησαν από μη γεωργικές δραστηριότητες τότε οι αγρότες δεν θα θεωρούνται ενεργοί. Υπολογίστηκε ότι οι κάτοχοι των 142 εκμεταλλεύσεων μπορούν να θεωρηθούν ενεργοί έχοντας 2 IEM ενώ οι υπόλοιπες εκμεταλλεύσεις έχουν 1,85 IEM. Η πρώτη κατηγορία έχει 0,8 MAE οικογενειακής εργασίας και 0,2 MAE ξένης ή αλλιώς 364 ώρες ξένης εργασίας εντός της εκμετάλλευσης ενώ η δεύτερη έχει 0,5 MAE οικογενειακής και 0,1 MAE ξένης ή αλλιώς 182 ώρες ξένης εργασίας. Παρατηρούμε ότι αυτοί που θεωρούνται ενεργοί αγρότες χρησιμοποιούν περισσότερη οικογενειακή και ξένη εργασία από τους υπόλοιπους.

Εμβαθύνοντας περισσότερο την ανάλυσή μας προς την κατεύθυνση των οικονομικών μεγεθών ερχόμαστε να περιγράψουμε το Γεωργικό οικογενειακό εισόδημα (Γ.Ο.Ε) και το Συνολικό οικογενειακό εισόδημα (Σ.Ο.Ε).

Όπως αναφέρθηκε 29 εκμεταλλεύσεις έχουν έκταση κάτω από 4 στρέμματα και παρουσιάζουν Γ.Ο.Ε ίσο με 544 €, εξωγεωργικό εισόδημα ίσο με 30757 € και Σ.Ο.Ε το οποίο αποτελεί το άθροισμα των δύο παραπάνω ίσο με 31300 € (κριτήριο 1Α). Οι υπόλοιπες 402 εκμεταλλεύσεις με έκταση πάνω από 4 στρέμματα έχουν Σ.Ο.Ε 32690 € αλλά εδώ το γεωργικό εισόδημα ανέρχεται στα 6585 € και το εξωγεωργικό στα 26104 €. Παρατηρούμε ότι οι 402 εκμεταλλεύσεις, οι οποίες σύμφωνα με τη βιβλιογραφία πληρούν τα ένα από τα κριτήρια του ενεργού αγρότη, έχουν μεγαλύτερο γεωργικό εισόδημα από τις υπόλοιπες 29 εκμεταλλεύσεις, γεγονός αναμενόμενο.

Παραμένοντας στο πρώτο κριτήριο αναφέρθηκε ότι 306 εκμεταλλεύσεις έχουν συνολικές ενισχύσεις πάνω από 400 ευρώ, άρα οι κάτοχοι μπορούν να θεωρηθούν ενεργοί (κριτήριο 1Β). Το συνολικό εισόδημα τους είναι 31735 ευρώ, με 7070 ευρώ να ανήκουν στο Γ.Ο.Ε και 24644 € στο εξωγεωργικό. Αντίθετα, στις υπόλοιπες 125 εκμεταλλεύσεις παρουσιάζεται Σ.Ο.Ε ίσο με 34707 ευρώ το οποίο

χωρίζεται σε 3949 € τα οποία ανήκουν στο γεωργικό εισόδημα και 30759 € στο εξωγεωργικό.

Το δεύτερο κριτήριο υποστηρίζεται μόνο από 48 εκμεταλλεύσεις, οι οποίες έχουν Σ.Ο.Ε 41662 ευρώ. Το γεωργικό εισόδημα είναι πολύ υψηλό και ανέρχεται στις 24021 ευρώ και το εξωγεωργικό στις 17640 ευρώ. Οι υπόλοιπες εκμεταλλεύσεις των οποίων οι αρχηγοί δουλεύουν κάτω από 1200 ώρες το χρόνο, έχουν Σ.Ο.Ε χαμηλότερο και συγκεκριμένα 32000 ευρώ. Το γεωργικό τους εισόδημα είναι μόλις 4590 ενώ το εξωγεωργικό ανέρχεται στα 27411 ευρώ. Παρατηρούμε ότι είναι λογικό οι αγρότες οι οποίοι ασχολούνται πολλές ώρες με την επιχείρησή τους να έχουν υψηλό Γ.Ο.Ε.

Τέλος, όπως προαναφέρθηκε οι 142 εκμεταλλεύσεις πληρούν το τελευταίο κριτήριο έχοντας Σ.Ο.Ε ίσο με 31249 ευρώ. Ένα μεγάλο μέρος του ανήκει στο εξωγεωργικό οικογενειακό εισόδημα και συγκεκριμένα τα 22798 ευρώ και τα 8450 ευρώ στο Γ.Ο.Ε. Αντίθετα οι υπόλοιπες εκμεταλλεύσεις έχουν Σ.Ο.Ε ίσο με 33266 ευρώ με γεωργικό εισόδημα χαμηλότερο (5051 ευρώ) και μεγάλη συνεισφορά του εξωγεωργικού εισοδήματος στο Σ.Ο.Ε (28215 ευρώ).

Ακολουθεί συνοπτικός πίνακας με τα ποσοστά του γεωργικού και του εξωγεωργικού εισοδήματος για κάθε κατηγορία ώστε να γίνουν πιο κατανοητά τα αποτελέσματα.

Πίνακας 3.9 Συνολικό εισόδημα ενεργών και μη ενεργών αγροτών

	Ενεργοί αγρότες		Μη ενεργοί αγρότες	
	Γ.Ο.Ε	Εξωγεωργικό εισόδημα	Γ.Ο.Ε	Εξωγεωργικό εισόδημα
Κριτήριο 1Α	1,73%	98,26%	20,14%	79,86%
Κριτήριο 1Β	22,28%	77,70%	11,37%	88,60%
Κριτήριο 2	57,66%	42,34%	14,34%	85,65%
Κριτήριο 3	27,04%	72,96%	15,18%	84,82%
Μέσος Όρος	27,18%	72,82%	15,26%	84,73%

Παρατηρούμε ότι οι μη ενεργοί αλλά και οι ενεργοί αγρότες συγκεντρώνουν μεγάλο ποσοστό εξωγεωργικού εισοδήματος παρ'όλο που οι δεύτεροι έχουν τη γεωργία ως κύριο επάγγελμα. Το γεωργικό εισόδημα των ενεργών αγροτών είναι

αρκετά υψηλό και μεγαλύτερο από το εξωγεωργικό στο δεύτερο κριτήριο, αφού ο αρχηγός ασχολείται πάνω από 1200 ώρες με την εκμετάλλευσή του. Τέλος, είναι φανερό ότι το Γ.Ο.Ε των ενεργών είναι μεγαλύτερο από αυτό των μη ενεργών ενώ για το εξωγεωργικό ισχύει το αντίστροφο.

Στον παρακάτω πίνακα, συνδυάζοντας όλα τα κριτήρια ή μερικά από αυτά παρουσιάζεται μια πιο ξεκάθαρη εικόνα με τον αριθμό των ενεργών αγροτών στην Ελλάδα.

Πίνακας 3.10 Αριθμός «ενεργών αγροτών» (% του συνόλου)

Κριτήρια ενεργών αγροτών	Αριθμός ενεργών αγροτών
1. Έκταση	93,2%
2. Επιδοτήσεις	71%
3. Ώρες εργασίας	11,6%
4. Άμεσες ενισχύσεις	33%

Πίνακας 3.11 Αριθμός ενεργών αγροτών με συνδυασμό κριτηρίων

Συνδυασμός κριτηρίων	Αριθμός ενεργών αγροτών
1,2	66,36%
1,2,3	7,40%
1,2,3,4	4%

Παρατηρούμε ότι ο αριθμός ενεργών αγροτών μειώνεται πάρα πολύ αν συνδυάσουμε όλα τα κριτήρια και αγγίζει μόλις το 4%. Αυτός ο αριθμός προκαλεί μεγάλη εντύπωση και οφείλεται κυρίως στις ώρες εργασίας των αγροτών, οι οποίες δεν είναι ιδιαίτερα αυξημένες. Ας υπενθυμίσουμε εδώ ότι μόνο το 11,6% των αρχηγών δουλεύει πάνω από 1200 ώρες το χρόνο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο αγροτικός τομέας αποτελεί έναν από τους πιο βασικούς κρίκους ανάπτυξης και σταθερότητας. Ο λάθος χειρισμός του θα επιφέρει όχι μόνο εμπόδια στην παραπέρα ανάπτυξη της χώρας μας αλλά θα αποβεί περισσότερο καταστρεπτικός για την εθνική μας οικονομία παρά για την αγροτική οικονομία και τους γεωργούς μας. Ο αγροτικός τομέας αποτελεί τον πιο σημαντικό κλάδο της εθνικής μας οικονομίας, τον μοναδικό πρωτογενή που επηρεάζει άμεσα και έμμεσα όλους σχεδόν τους άλλους κλάδους.

Σήμερα η ενασχόληση με τον αγροτικό τομέα έχει μειωθεί ουσιαστικά και συγκεκριμένα κατά την περίοδο 2000-2009 παρουσιάστηκε ύφεση κατά 25%. Δυστυχώς όμως δεν έχει αλλάξει μόνο ο πληθυσμός των γεωργών αλλά και η σύστασή τους, ή οποία αποτελείται κυρίως από άτομα μεγάλης ηλικίας και μετανάστες.

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) προσπάθησε να λύσει το παραπάνω πρόβλημα με διάφορες μεταρρυθμίσεις, οι οποίες προκάλεσαν ποικίλες αντιδράσεις. Στην παρούσα εργασία ασχοληθήκαμε με το θέμα των επιδοτήσεων και ποιος πρέπει να είναι ο προορισμός τους. Η ΚΑΠ προτείνει ότι οι αποδέκτες των ενισχύσεων πρέπει να είναι οι «ενεργοί αγρότες», σύμφωνα με κάποια κριτήρια που θα θεσπιστούν από κάθε χώρα.

Με τη βοήθεια της έρευνας εργατικού δυναμικού (ΕΕΔ) παρατηρείται ότι ο αριθμός των γεωργών μειώνεται ελαφρά κατά 1,4%, αν συγκρίνουμε τα έτη 2008 και 2011. Τα κριτήρια τα οποία μπορούν να εξεταστούν από την ΕΕΔ είναι τι επάγγελμα δηλώνεται, ποιο ταμείο ασφάλισης έχουν και πόσες ώρες δουλεύουν το χρόνο.

Παρατηρούμε ότι το 90% περίπου αυτών που δηλώνουν επαγγελματίες αγρότες είναι ασφαλισμένοι στον ΟΓΑ ενώ σύμφωνα με το κριτήριο των ωρών εργασίας περίπου το 63% και το 66% των αγροτών μπορούν να θεωρηθούν ενεργοί για τα έτη 2008 και 2011 αντίστοιχα.

Εκτός από την ΕΕΔ χρησιμοποιήθηκε και μία βάση δεδομένων του εργαστηρίου πολιτικής οικονομίας του ΓΠΑ για επιπρόσθετα συμπεράσματα. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη βάση το 6,8% των εκμεταλλεύσεων έχουν έκταση λιγότερο από τέσσερα στρέμματα και το 29% του συνόλου επιδοτείται με λιγότερο από 400 ευρώ. Όσον αφορά τις ώρες εργασίας στην εκμετάλλευση μόνο το 11,6 %

των αρχηγών δουλεύουν πάνω από 1200 ώρες ετησίως. Τέλος, ένα χαμηλό ποσοστό των αγροτών και συγκεκριμένα το 33% παίρνει ετήσιες άμεσες ενισχύσεις πάνω από το 5% των συνολικών εισοδημάτων που απέκτησε από μη γεωργικές δραστηριότητες.

Τέλος, έγινε αναφορά στο γεωργικό και στο εξωγεωργικό εισόδημα. Παρατηρήσαμε ότι όσον αφορά στο εισόδημα των ενεργών αγροτών, το 27,18% του συνολικού ανήκει στο ΓΟΕ και 72,82% στο εξωγεωργικό.

Στην κατηγορία των μη ενεργών πάλι καταγράφεται μεγαλύτερο εξωγεωργικό εισόδημα και συγκεκριμένα 84,73% και γεωργικό μόλις 17,26%. Είναι εμφανές ότι είτε κάποιος θεωρείται ενεργός αγρότης είτε όχι, το μεγαλύτερο μέρος των εισοδημάτων του προέρχεται από μη γεωργικές δραστηριότητες.

Το θέμα του «ενεργού αγρότη» είναι ένα κρίσιμο ζήτημα, αρκετά περίπλοκο και ανοιχτό για κάθε χώρα. Είναι η λέξη κλειδί και αναμένεται να γίνει σκληρή διαπραγμάτευση στα πλαίσια της ΕΕ. Ήδη υπάρχει μεγάλη συζήτηση για αυτόν τον ορισμό και υπάρχουν κάποια κράτη που τον θέλουν πιο «ανοικτό» και άλλα που το θέλουν πιο «κλειστό».

Η αποσαφήνιση του όρου είναι ιδιαίτερα σημαντική για την άσκηση πολιτικής γιατί με αυτόν τον τρόπο οι αγρότες θα νιώσουν ότι συμμετέχουν σε ένα πιο δίκαιο σύστημα, χωρίς να καταπατούνται τα συμφέροντά τους.

Η αγροτική πολιτική οφείλει να τεθεί στην πρώτη γραμμή των πολιτικών που δύναται να δώσουν μία βιώσιμη διέξοδο ανάπτυξης για την ελληνική ύπαιθρο, με πολλαπλασιαστική προστιθέμενη αξία, συμβάλλοντας αποφασιστικά στην εθνική προσπάθεια εξόδου της Ελλάδας από την οικονομική κρίση.

Ο αγροτικός τομέας στη χώρα μας διέρχεται την κρισιμότερη φάση του. Σήμερα εδώ και τώρα, άμεσα πρέπει να χαραχθεί πρόγραμμα ανάπτυξης του αγροτικού τομέα σε στρατηγική βάση παίρνοντας υπ' όψη βεβαίως τις παγκόσμιες εξελίξεις αλλά στηριζόμενο μόνο στις εθνικές αντικειμενικές και υποκειμενικές συνθήκες και δυνατότητες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένη βιβλιογραφία:

Cavazzani A and Fuller A., (1982), International perspectives on part time farming

Cavazzani A and Fuller A., (1982), International perspectives on part time farming: A review, Geojournal

Ελληνική βιβλιογραφία:

Ενημερωτικό προς κ. Υπουργό με θέμα: Η ΚΑΠ μετά το 2013-Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Πέζαρος Π., Αθήνα

ΕΣΥΕ 2001, Αποτελέσματα της βασικής έρευνας Διαρθρώσεων γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων (Απογραφή Γεωργίας- κτηνοτροφίας 1999/2000)

Ισχυρή ΚΑΠ και μετά το 2013, Πληροφοριοδότης, 25/5/11

Καλοφώνου Μ., Ιούνιος 2011, Συνοπτική παρουσίαση του αγροτικού τομέα στην Ελλάδα Δυνατότητες και Προοπτικές, τεύχος 15, αριθμός σελίδων:22

Κασίμης Χ. κ.α., 2003, Η συμβολή των μεταναστών στη σύγχρονη οικογενειακή εκμετάλλευση: Μελέτη τριών παραδειγματικών περιοχών, αριθμός σελίδων: 38

Νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική, Κρίσιμα σημεία των νομοθετικών προτάσεων της κοιμισιόν, Παπαστάμκος Γ., 13/10/11

Agronews, Η ΠΕΝΑ ορίζει τον ενεργό αγρότη. Ανασύρθηκε στις 5/02/12 από:

www.agronews.gr

Eurostat Ανασύρθηκε στις 12/02/12 από:

Epp.eurostat.ec.europa.eu

ΠΑΣΕΓΕΣ, 13/10/11, Ανακοίνωση για την ΚΑΠ μετά το 2013, Ανασύρθηκε στις 5/03/12 από:

www.paseges.gr

Υπουργείο Αγροτικής ανάπτυξης και Τροφίμων, Ανασύρθηκε στις 5/04/12 από:

www.minagric.gr